

Boko Haram Terör Örgütünün Bölgedeki Etkisi ve Örgütle Müzakere Olanakları

DOI: 10.26466/opus.437155

*

Yusuf Furkan Şen* - Hasan Çiçek**

*¹Doç. Dr., Polis Akademisi, Ankara/Türkiye

E-Posta: yfurkansen@pa.edu.tr

ORCID: [0000-0001-7767-0203](https://orcid.org/0000-0001-7767-0203)

** YL Öğr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara/Türkiye

E-Posta: yigithasancicek1974@hotmail.com

ORCID: [0000-0002-5086-8452](https://orcid.org/0000-0002-5086-8452)

Öz

Afrika kıtasının en kalabalık ülkesi ve en büyük ekonomisi konumundaki Nijerya'da terör, gündemin öncelikli konuları arasında yer almaktadır. Ülke kaynaklarının dağılımındaki adaletsizlik beraberinde yükselen şiddeti getirmekte ve bu durum bir terör örgütünün ihtiyaç duyduğu tüm şartların Nijerya'nın kuzeyinde mevcut olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir. 2002 yılında kurulan Boko Haram'ın ülkedeki zafiyetlerden yararlandığı, Müslümanlarla Hristiyanlar arasındaki sorunları derinleştirdiği, ülkedeki federal ve yerel yönetimleri itibarsızlaştırdığı görülmektedir. Terör saldırılarının, ülkenin kuzeyindeki eyaletlerden başkent Abuja'ya hatta komşu ülkelerden Kamerun ve Nijer'e kadar uzanması, Boko Haram terörünün etki alanını genişlettiğine ve daha büyük bir tehdit haline geldiğine işaret etmektedir. Boko Haram'ın terör saldırılarının yanı sıra Nijerya güvenlik güçlerinin, ülkenin kuzeyindeki sivillere yönelik uygulmuş olduğu şiddet ve yargısız infazlar, kaygıları arttırmakta; çözüm noktasında ise, ülkenin kuzeyindeki az gelişmişliğin giderilmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sağlıklı bir yönetim ve adalet ortamı tesis edilmesi, güvenlik sorunlarının çözümünde büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Afrika kıtasının en kalabalık ülkesi, en büyük ekonomisi ve dünyanın önde gelen petrol ihracatçılarından birisi olarak bilinen Nijerya'daki Boko Haram terörü araştırılmış ve örgütünün zamanla nasıl bölgesel bir tehdit haline dönüştüğü ele alınmıştır. Ayrıca, bölgedeki terörün sonlandırılması amacıyla örgütle müzakere olanakları tartışılarak konuya ilişkin çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Boko Haram, Afrika, Nijerya, Müzakere Süreci

The Impact of the Terrorist Organization Boko Haram in the Region and the Possibility of Negotiating with the Terrorist Organization

*

Abstract

In Nigeria, the most populous country in Africa and the biggest economy, terrorism is one of the priority issues of the agenda. The injustice in the distribution of the resources of the country brings with it the rising violence, which reveals the fact that all the conditions that a terrorist organization needs exist in the north of Nigeria. Boko Haram, created in 2002, seems to have benefited from weaknesses in the country, deepened problems between Muslims and Christians, and disgusted federal and local governments in the country. Terrorist attacks, extending from the provinces in the north of the country to the capital Abuja, even from neighboring countries to Cameroon and Niger, indicate that Boko Haram has expanded the scope of terror and has become a bigger threat. The violence and extrajudicial executions that the Nigerian security forces, as well as the terrorist attacks of Boko Haram, have imposed on civilians in the north of the country increase concerns; on the solution side, elimination of underdevelopment in the northern part of the country, improvement of living conditions, establishment of a healthy management and justice environment is of great importance in solving security issues. In this study, Boko Haram terrorism in Nigeria, known as one of the largest economies and one of the world's leading oil exporters, has been researched as the most crowded country of the African continent, and how it has become a regional threat over time. In addition, the possibility of negotiations with the organization was discussed in order to end terrorism in the region and a solution was proposed for the issue.

Keywords: Terror, Boko Haram, Africa, Nigeria, Negotiation Process.

Giriş

Genel olarak toplum içerisinde korku veya panik havası oluşturmak amacıyla bir veya birden fazla kişi tarafından sistematik olarak şiddete başvurma eylemi olan terörizm, uzun yıllardan beri toplumları meşgul eden, oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavram, olaydan olaya, devletten devlete, zamandan zamana farklılık gösterebilmektedir.

Terör örgütleri her geçen gün küreselleşmekte, çok daha büyük ölçekte kayıplara yol açabilecek şiddet kapasitesine ulaşmakta, gelişen sosyal medya imkânları sayesinde kendi söylemlerini yayma ve gençleri şiddete teşvik etme yeteneklerini arttırmaktadırlar. Dünyanın herhangi bir bölgesinde, sadece yanlış zamanda yanlış yerde bulunan insanları ayırt etmeden hedef alan terör tehditiyle başa çıkabilmek noktasında etkin, çabuk ve eşgüdüm halinde hareket edilerek teröre karşı küresel yanıtlar verilmesi zaruridir. Hiç kuşkusuz bu durum terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Söz konusu gerçeğe karşın, dünyanın birçok bölgesinde terörizme karşı işbirliği noktasında yetersiz kalındığı da bilinen bir gerçektir. Bunun en somut örneği ise Afrika'da yaşanan şiddet ve terör ortamıdır.

Afrika kıtasının en kalabalık ülkesi ve en büyük ekonomisi konumundaki Nijerya'da terör, gündemin öncelikli konuları arasında yer almaktadır. Ülkedeki kaynakların dağılımındaki adaletsizlikle bölgede yükselen şiddet arasından doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır ve bu durum bir terör örgütünün ihtiyaç duyduğu tüm şartların Nijerya'nın kuzeyinde mevcut olduğu gerçeğini açıkça göstermektedir. Ülkedeki genel kanaat, Boko Haram'ın bu koşullara bağlı bir zeminde oluştuğu yönündedir.

2002 yılında kurulan Boko Haram'ın ülkedeki söz konusu bu zafiyetlerden yararlandığı, Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki sorunları derinleştirdiği, ülkedeki federal ve yerel yönetimleri itibarsızlaştırdığı görülmektedir.

Terör saldırılarının, ülkenin kuzeyindeki eyaletlerden başkent Abuja'ya hatta komşu ülkelerden Kamerun ve Nijer'e kadar uzanması, Boko Haram terörünün etki alanını genişlettiğine ve daha büyük bir tehdit

haline geldiğine işaret etmektedir. 2017 Küresel Terörizm Endeksi'nde Nijerya'nın terörizmden en çok etkilenen üçüncü ülke olarak gösterilmesi ve söz konusu sıralamada halen savaş halinde olan Suriye'yi dahi geride bırakması, ülkedeki sorunun boyutunu ortaya koymaktadır.

Boko Haram'ın terör saldırılarının yanı sıra Nijerya güvenlik güçlerinin, ülkenin kuzeyindeki sivillere yönelik uygulamış olduğu şiddet ve yargısız infazlar, kaygıları arttırmakta; çözüm noktasında, ülkenin kuzeyindeki az gelişmişliğin giderilmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sağlıklı bir yönetim ve adalet ortamı tesis edilmesi, güvenlik sorunlarının çözümünde büyük bir önem arz etmektedir.

Söz konusu çalışma, Afrika kıtasının en kalabalık ülkesi, en büyük ekonomisi ve dünyanın önde gelen petrol ihracatçılarından birisi olarak bilinen Nijerya'daki Boko Haram terörünün nasıl bir ortamda doğduğunu ortaya koymayı, süreçteki temel dinamikleri irdelemeyi ve konuyla ilgili Türkiye'de sınırlı sayıdaki akademik çalışmaya katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, Boko Haram terör örgütünün, ülkenin kuzeyinde yerel bir tehditken, alın(a)mayan önlemler ve izlenen tutarsız politikalar sonrası tüm ülke için hatta Batı Afrika bölgesi için genel bir tehdit haline dönüştüğü tezinden yola çıkarak, süreçteki somut gelişmelere ve ilgili tarafların temel tezlerine yer vermek suretiyle günümüzde gelinen noktayı masaya yatırmaktadır.

İlk olarak Nijerya'daki tarihsel sürecin ana hatlarıyla incelenmesinin ülkedeki istikrarsızlığın arka planını anlayabilmek noktasında önem arz ettiğinden hareketle bağımsızlığından günümüze Nijerya'daki önemli tarihsel gelişmelere yer verilmekte, sömürgeci güçlerin uygulamış olduğu politikaların ortaya çıkardığı sorunlar ve söz konusu sorunların günümüze yansımaları üzerinde durulmaktadır. Ardından Boko Haram'ın oluşumuna, taleplerine, dış bağlantılarına ve bölgenin dinamiklerine yer verilmektedir. Devamında, örgütün kuruluşundan günümüze çatışma süreci incelenmekte ve kamuoyunda büyük birer yankı uyandıran terör saldırıları detaylandırılmaktadır. Bununla birlikte, federal yönetimin güvenlik stratejisi masaya yatırılmakta, özellikle Nijerya ordusunun ve emniyet güçlerinin uygulamalarına yer verilmektedir. Ayrıca uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan ve federal yönetimin terörle mücadele stratejisini değerlendiren bazı raporların detayları

ortaya konulmaktadır. Son olarak Boko Haram'ın bölgedeki etkisi incelemeye söz konusu terör örgütünün zamanla etki alanını genişletip nasıl bölgesel bir tehdit haline geldiği ve terörün bitirilmesi amacıyla Boko Haram ile müzakere ortamı ve olasılıkları üzerinde değerlendirmelerde bulunulmakta, Nijerya Federal Yönetimi'nin atması gereken adımlarla birlikte Federal Yönetimi kısıtlayan unsurlar sıralanmaktadır.

Nijerya ve Ülkenin Demokrafik Yapısı: Fırsatlar ve Tehditler

Afrika kıtasının en kalabalık ülkesi ve en büyük ekonomisi konumundaki Nijerya, 180 milyonu aşkın bir nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. 1 Ocak 1891 tarihinde Birleşik Krallık'ın sömürgesi haline gelen Nijerya, 1 Ekim 1960'da bağımsızlığını elde etmiştir. Nijerya, bağımsızlığını kazandığında Doğu, Kuzey ve Batı olmak üzere üç eyaletten oluşuyordu. 1963 yılında bunlara Orta-Batı bölgesinin eklenmesiyle sayı dörde çıkmıştır. Sonraki dönemlerde söz konusu eyaletlerdeki bölünmelerle birlikte sayı giderek artmıştır. Federal bir yönetime sahip olan ülkede günümüzde 36 eyalet bulunmaktadır.

250'den fazla ana etnik grubun yaşadığı ve lehçeler dahil olmak üzere 500'den fazla dilin konuşulduğu ülkenin resmi dili İngilizce iken, ağırlıklı olarak konuşulan yerel diller arasında Hausa, Yoruba, İgbo ve Fulani dilleri başı çekmektedir. Fulanilerin %90'dan fazlası Müslüman, kalan kısmı ise Ortodoks'dur (Viotti ve Kauppi, 2001, s. 421). Hausalar ve Fulaniler, büyük oranda ülkenin kuzeyinde yaşamaktadırlar. Yorubalar, Nijerya'nın güneybatısında, Hıristiyan İgbolar ise güneydoğusunda bulunmaktadır. Ülkede Müslüman ve Hıristiyan nüfusun oranı birbirine yakın olmakla birlikte %1,5'i de geleneksel dinlere mensuptur.

Farklı kimlikleri tek çatı altında toplayan sömürgeci güçlerin politikaları, günümüzde çok sayıdaki Afrika ülkesinde ulusal bütünlüğün sağlanabilmesini olanaksız kılmaktadır. Nijerya, bu gerçeğe örtüşen örneklerden birisidir. Sömürgeci güç Birleşik Krallık, karmaşık bir nüfus yapısı içerisinde bir bakıma üç farklı ülke olarak kabul ettiği Hausaların ve Fulanilerin kontrolündeki Kuzey ile Yorubaların kontrolündeki Batı ve İgboların hâkim olduğu Doğu'yu bir araya getirmiştir. Böylesine

karmaşık bir yapı içerisindeki Nijerya, bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren kendisini adeta bir kimlik ve ulusal bütünlük bunalımının içerisinde bulmuştur.

Nijerya’da petrol, 1953 yılında keşfedilmiş olup sonraki dönemlerdeki anlaşmazlıkların ve çatışmaların ana kaynağını oluşturmuştur. Böylesine bir ortamda, Birleşik Krallık’ın ülkeden çekilmesinin ardından bağımsızlıkla birlikte etnik, dinsel, dilsel ve kültürel farklılıkların yanı sıra mevcut kaynakların paylaşımı konusunda yaşanan anlaşmazlıklar, farklı bölgelerde geniş çaplı çatışmalara sebebiyet vermiştir. 1960-1965 yılları arasında ülkenin yönetimi Hausa-İgbo ittifakının elinde bulunmuştur. Söz konusu yapı Yorubaların aleyhine olurken, 1965 yılında Hausalar ile Yorubalar arasında kuzeyde oluşturulan ittifak, seçimlerde çoğunluğu elde etmeyi başarmıştır (Habeeb, 2007, s. 67).

Aynı yıl Nijer Deltası’nda patlak veren kriz, yerel çaplı çatışmalara dönüşmüştür. Söz konusu krizin etkileri, özellikle 1990’lı yıllar boyunca ve 2000’li yılların ilk yarısında çatışmaların boyutunun genişlemesi üzerine daha fazla hissedilecek ve bölgedeki çatışmalar, “Nijer Deltası Krizi” şeklinde adlandırılacaktır (Adetoun, 2005, s. 47).

1966 yılının Ocak ayında İgbo kökenli subayların askeri darbe ile yönetime el koymaları sonucu ülkenin kuzey kesiminde yaşayan İgbolar, Müslümanların saldırılarına maruz kalmışlardır. Güneyde yaşayan İgbolar ise yeni bir ulus olarak “Biafra Cumhuriyeti” adı altında bağımsızlıklarını ilân etmişlerdir. Nijerya’nın petrol rezervlerinin büyük bölümünün bu bölgede bulunması nedeniyle Nijerya Hükümeti, bölgeyi karadan ve denizden abluka altına almıştır. 1967-1970 yılları arasında yaşanan ve “Biafra Savaşı” olarak adlandırılan mücadele, bağımsızlık sonrası ilk ve Afrika’nın en kanlı iç savaşlarından birisi olarak tarihe geçmiştir. Söz konusu savaşta, açlık ve hastalık gibi nedenlere de bağlı olarak 1 milyondan fazla sivilin hayatını kaybettiği yönünde genel bir mutabakat söz konusudur. Biafra Savaşı, askeri darbelerin yolunu açan bir iç savaş olmuştur.

1970 yılında Biafra Cumhuriyeti’ne son verilirken, Nijerya yeniden birleşmiştir. Ancak uygulanan abluka sürecinde büyük çaplı kıtlık ve hastalıkların ortaya çıkması nedeniyle Nijerya Hükümeti, büyük insan hakları ihlalleri yaptığı yönünde ithamlara mâruz kalmıştır. İç savaşın

sona ermesi, etnik ve dinsel bakımdan ülkedeki tansiyonu düşürememiştir. 1970'li ve 1980'li yıllarda hükümet üzerindeki askeri baskılar yoğunlaşırken, darbeler aracılığıyla iktidarın taraflar arasında el değiştirdiğine şahit olunmuştur. Ülkede yeniden sivil yönetime 1999 yılında dönülebilmıştır. Bu süreçte çok sayıda Müslüman ve Hıristiyan vatandaş hayatını kaybetmiştir.

Kesintisiz şekilde yaklaşık 15 yıl süren askeri dikta rejimlerinden sonra, Nijerya'da 29 Mayıs 1999 tarihinde genel seçimlerin gerçekleştirilmesi sonucu iktidara sivil yönetim gelmiştir. 1999 yılında Devlet Başkanı olarak göreve başlayan eski darbeci General Olusegun Obasanjo, sekiz yıllık yönetimi sırasında bazı olumlu reformlar başlatarak ülkenin dış itibârının iade edilmesini sağlamış olsa da ülke ekonomisini ayağa kaldıramamış ve yolsuzlukların üzerine kararlılıkla gidememiştir.

Öte yandan yoğunluklu olarak Müslümanların yaşadıkları 12 kuzey eyaletinde şeriat mahkemelerinin kurulması yönündeki talepler, ülkedeki tansiyonu daha fazla yükseltmiş ve taraflar arasında yeni gerginlikleri beraberinde getirmiştir. Bölgedeki gergin ortam, gelecek süreçte Boko Haram adlı grubun ortaya çıkmasına da uygun bir zemin hazırlayacaktır.

2007 yılının Nisan ayındaki seçimler ise ülke tarihinde iktidarın, bir sivil yönetimden bir başka sivil yönetime geçmesi bakımından bir ilki teşkil etmiştir. Ancak muhalefet partilerinin seçim kampanyaları sırasında baskı altına alınmaları, bir takım düzmeceliklerin yaşanması ve seçim sürecinde 200'den fazla kişinin ölümüne yol açan şiddet olaylarının görülmesi, söz konusu seçimlere gölge düşürmüştür. 21 Nisan 2007 tarihinde yapılan seçimlerde Devlet Başkanlığı'na Kuzeyli bir Müslüman olan Umaru Musa Yar'Adua seçilmiştir. Mayıs 2010'da Yar'Adua'nın rahatsızlığı nedeniyle vefâtının ardından Devlet Başkanı Yardımcısı Goodluck Jonathan, geçici olarak Devlet Başkanlığı görevine getirilmiştir. Bu ismin, Nisan 2011 seçimlerinde, Halkın Demokrasi Partisi'nden Devlet Başkanlığı için aday olacağını açıklaması üzerine, parti içerisinde varılan mutabakat gereği sekiz yıl Müslüman, sekiz yıl Hıristiyan bir siyasetçinin Devlet Başkanlığı'na aday olması ilkesine ters düşüldüğü gerekçesiyle Jonathan'ın adaylığı, ülke gündemini uzun bir süre meşgul etmiş ve Müslümanlarla Hıristiyanları karşı karşıya getirmiştir. Bu süreçte, özellikle Kaduna eyaletinin güneyinde geniş çaplı çatışmalara tanıklık

edilmiştir. Süregelen tartışmalar arasında 16 Nisan 2011 tarihinde yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerinden, Goodluck Jonathan, zaferle ayrılarak dört yıllığına bu göreve seçilmiştir. Buna karşın, kötü yönetim, artan yolsuzluklar ve terörizmin yükselişi, Jonathan iktidarının sonunu hazırlamış ve 2015 yılının Mart ayındaki seçimlerden Muhammed Buhari zaferle ayrılmıştır. Buhari'nin göreve geldiğinde vermiş olduğu ilk sözlerden birisi de Boko Haram'ı ortadan kaldırmak olmuştur.

Ortak uzlaşma metotları bulunmayan siyasi kurumlar ve güvenlik hizmetlerindeki zâfiyetler, ülkedeki istikrarsızlığın temelindeki etkenlerdir. Bu gibi durumlarda olaylar, daha çok şiddet yöntemine başvurulacak bastırılabilir. Ülkedeki genel kanaat, Boko Haram'ın da bu koşullara bağlı bir zeminde oluştuğu yönündedir.

Boko Haram Kimdir?

2002 yılında Muhammed Yusuf tarafından kurulan (örgütün adını duyurduğu ilk eylemin 2003 yılında kaydedilmesi münasebetiyle kuruluş yılı 2003 olarak da kabul edilmektedir) ve şeriat kanunlarına dayalı bir anayasası bulunan "Jama'atu Ahlus-Sunnah Lidda'Awati Wal Jihad" (Kendilerini Peygamberin Öğretisini Yaymaya ve Cihada Adanmış İnsanlar) ya da kamuoyundaki diğer adıyla Boko Haram, yerel Hausa dilindeki Boko ve Arapça'daki Haram sözcüklerinden oluşmaktadır. Buna göre, Boko Haram'ı "Batılı tarzda eğitimin yasaklanmış olduğu" görüşünü benimseyen bir hareket olarak tanımlamak mümkündür. Yayınlamış oldukları çeşitli doktrinlerde Batılı tarzda eğitime karşı duydukları kin ve nefreti, açıkça dile getirmektedirler. BBC'nin Muhammed Yusuf ile 2009 yılında yapmış olduğu bir mülakat sırasında Yusuf, Batılı tarzdaki eğitimin, kendi inançlarına ters düştüğünü ifade etmiştir.

ABD'nin Nijerya eski Büyükelçilerinden John Campbell, Boko Haram'ı kuzeydeki yoksulluğa ve günahkârlığa karşı kızgın insanlardan oluşan bir halk hareketi şeklinde adlandırmıştır (Walker, 2012, s. 9). Yoksulluğun ve kötü yönetimin sorumlusunun Boko Haram olmadığı yönündeki yaygın kanaate karşın, önceki Devlet Başkanı Goodluck Jonathan birçok platformda vermiş olduğu demeçlerde bu türden eleştiri ve iddiaları kesin bir dille yalanlamamıştır. Ancak çok sayıda uzman, kaynakların dağılımındaki adaletsizlikle yükselen şiddet arasında doğrudan bağlantı

bulduğuna dikkat çekmektedir. Boko Haram'ın, her ne kadar yoksulluğun sorumlusu olmadığı yönündeki düşünce kabul görse de 2011'den itibaren şiddetlenen çatışmalar üzerine Nijer, Çad ve Kamerun'a komşu olan Kuzey'deki yoksul eyaletlerde bulunan çok sayıda işletme, güvenlik sorunundan ötürü faaliyetlerini tamamen sonlandırmış ya da ülkenin orta kesimlerine taşınmak zorunda kalmıştır. Bu durum, bölge ekonomisine zarar verdiği gibi komşu ülkeleri de sıkıntıya düşürmektedir.

Geçmişte İngiliz sömürgeciler, ülkenin kuzeyindeki aristokratlarla birlikte anlaşarak kurmuş oldukları misyonerlik okulları aracılığıyla Müslüman gençlerin inançlarını değiştirmeyi amaçlamışlardır (Anyadike, 2011). Bu politika, doğal olarak toplum içerisindeki karşıtlıkları arttırmakla birlikte günümüze dek Batılı eğitime karşı sürekli bir şüphe duyulmasına sebep olmuştur. Nijerya'nın önde gelen gazetelerinden Vanguard'da 19 Nisan 2012 tarihinde yayımlanan bir haberde, ülkenin kuzeyinde yaşayan 9,5 milyon çocuğun, kendilerini ulema olarak adlandıran kişilerden bir tür din eğitimi olan muhacir eğitimi aldıkları ve temel eğitimden uzak oldukları bilgisine yer verilmiştir (Abayomi, 2012). Bunun temelinde ise misyonerlik faaliyetlerine duyulan tepki yatmaktadır.

Geçmiş dönemlerde yine ülkenin kuzeyindeki çeşitli grupların, güvenliği ve istikrarı tehdit ettikleri görülürken, Boko Haram'a benzer nitelikte bulgulara rastlanmaktadır. "Maitatsine Hareketi" olarak adlandırılan ve ismini Hatip Muhammed Marwa'nın lakâbından alan grup, bölgedeki beş eyalette gerçekleştirmiş olduğu saldırılarla binlerce insanın ölümüne neden olmuştur (Pham, 2012, s. 1). İngiliz sömürgeciler tarafından sınır dışı edilen Marwa, bağımsızlığın ardından yeniden ülkeye dönmüş ve 1970'li yıllardan itibaren gençler ve yoksul göçmenler üzerindeki nüfuzunu genişleten bir isim haline gelmiştir. Marwa, 1980 yılında Kano eyaletindeki bir isyan sırasında güvenlik güçlerince öldürülmesine rağmen destekçileri, aynı eyalette 1982, 1984 ve 1985 yıllarında büyük çaplı isyanlara öncülük etmişlerdir.

Bazı kaynaklar, Boko Haram'ın oluşumunda geçmiş 1940'lı yıllara dayanan radikal dini grupların evrim geçirdiğine ve 1990'lı yılların sonlarında bir araya gelmiş kuzeyli farklı radikal grupların etkili olduğu görüşüne yer vermektedir. Ayrıca Benin, Kamerun, Çad ve Nijer gibi komşu devletlerden de yabancı casusların, Boko Haram'ın kuruluşuna

katkı sağladıkları yönünde görüşler mevcuttur. Bir başka iddiaya göre, söz konusu radikal hareketin mensuplarının tamamen Kuzeyli Müslümanlardan oluşmadığı, örgüt bünyesinde Hıristiyanların yanı sıra siyasetçilerin de yer aldığı yönündeki iddia yaygın olarak kabul görmektedir. Son dönemde yapılan araştırmalar sonucunda Boko Haram militanları arasında ciddi oranda Nijer ve Kamerun vatandaşlarının bulunduğu, kamuoyu ile paylaşılmıştır. Grubun liderlerinden Ebubekir Şeku hakkındaki yaygın kanaat, kendisinin Yobe eyaletindeki bir köye mensup olduğu yönünde iken, Senato Komitesi'nin araştırma raporlarında Şeku'nun Nijer Cumhuriyeti vatandaşı olduğu bilgisine yer verilmektedir.

Bir terör örgütünün konuşlanacağı bölgelerde ihtiyaç duyacağı tüm şartlar, Nijerya'nın kuzeyinde mevcuttur. Ülke genelindeki dinsel ve etnik farklılıkların yanı sıra kuzey kesiminde bir eğitim sorunu gerçeği bulunmaktadır. Boko Haram'ın okullara yönelik saldırıları nedeniyle on binlerce öğrencinin eğitimlerine devam edemedikleri bildirilmektedir (IRIN News, 2013). Eğitimine devam edemeyen öğrencilerin büyük bölümünü ilköğretim çağındaki kesim oluşturmaktadır.

Eğitimsiz gençlerin yanı sıra eğitilmiş olanların da büyük bölümünün işsiz olması, yasa dışı göçler, bazı dini liderlerin provokasyonları, tansiyonu yükseltmektedir. Ülkedeki Federal Yönetim ile eyalet ve yerel yönetimler arasındaki zayıf ilişkiler ise çekişmeleri beraberinde getirmektedir.

Boko Haram'ın özellikle ortaya çıkış sürecinde, bölgedeki gerginliğin yanı sıra kuzey eyaletlerindeki yöneticilerin de büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Sözgelimi Boko Haram'ın kurucu lideri konumundaki Muhammed Yusuf, daha önce Yobe eyaletinde polisle çatıştığından dolayı Suudi Arabistan'a sürgüne gönderilmiş, ancak daha sonra dönemin Borno Vali Yardımcısı Adamu Dibal'ın kişisel girişimleri sonucunda yeniden ülkeye dönmüştür. Bölgenin önde gelen siyasi partileri de oy potansiyelinden ötürü örgütün kuruluşuna ve gelişimine doğrudan olmasa bile dolaylı olarak katkı sağlamışlardır.

Nijerya'nın kuzeydoğusunda konumlanan Borno Eyaleti'nde oluşturulan Boko Haram, nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Nijerya'nın kuzeyinde bulunan on iki eyalette şeriat kanunlarının uygulanmasını talep etmektedir. Borno eyaleti, ülkenin en yoksul bölgelerinin

başında gelmekte ve eyalet yönetiminin sloganı her ne kadar “barışın anavatanı” şeklinde olsa da en tehlikeli terör saldırılarının yaşandığı bölge konumundadır. (Boko Haram terör örgütünün Nijerya’da etkili olduğu bölgeler için Bkz. Harita 1.)

Afrika’nın genelinde olduğu gibi Nijerya’daki doğal zenginliklerin dağılımında da eşitsizlikler göze çarpmaktadır. Ülkenin güneyinde zengin petrol rezervleri mevcutken, kuzeyinde yoksulluk hayli yaygın olmakla birlikte istihdam olanakları son derece kısıtlıdır. Borno eyaletinde okuma-yazma bilen kadınların oranı yalnızca %12’dir (Anyadike, 2011). Söz konusu tablo, Boko Haram’ın, ülkenin az gelişmiş kesimlerindeki faaliyetlerinde işsiz ve dışlanmış gençlere refah dolu bir gelecek vaadinde bulunarak taraftarlarını arttırmasını kolaylaştırmaktadır. Böylesine bir ortamda Yusuf, şeriat kanunlarına bağlı bir okul aracılığıyla işsiz ve muhalif gençleri eğiterek dikkat çekmiştir. Söylemleri ve örgütün eylemleri referans alındığında, Ebubekir Şeku’nun Yusuf’tan daha radikal bir isim olduğu görülmektedir. Bizzat kendisinin öncülük ettiği seri saldırılar, planlı suikastler ve hedef kitlenin genişletilmesi sonrası Şeku’nun ismi, Kuzey Nijerya’nın Usame bin Ladin’i şeklinde anılmaya başlanmıştır. Ancak Nijerya’nın radikal terör örgütüne ilişkin bilinmesi gereken en temel gerçek, ülkedeki tüm Müslümanları temsil etmediğidir.

Boko Haram’ın temel talebi, Nijerya’nın kuzeydoğusundaki on iki eyaleti kapsayan bölgede kendi eğitim sistemine, emniyet teşkilâtına ve hükümetine sahip yeni bir devlet oluşturmaktır. Bölgenin mevcut koşulları göz önünde bulundurulduğunda; gıda, barınma ve refah dolu bir yaşam vaadiyle çok sayıda gencin, radikal hareketin bünyesine katılması kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır. Radikalleşen bu gençler Boko Haram’ın vaadlerini yerine getirmek adına uyguladıkları vahşetin aktörleri olmaktadır. Kendi döneminde Yusuf’un özellikle Suudi Arabistan’daki selefi bağlarını kullanmak suretiyle örgüte fonlar temin ettiği yönünde görüşlere de rastlanmaktadır. Ayrıca Nijerya’nın ulusal birlikten uzak olduğu gerçeği, Boko Haram’ın varlığı ile ülkenin toprak bütünlüğü açısından tehdit şeklinde yorumlanmasına neden olmaktadır.

Dikkat çekici bir diğer husus, ülkedeki bazı siyasetçilerle terör örgütü arasındaki ilişkilerdir. Sözgelimi, Nijerya Demokratik Halk Partisi’ne mensup olan Borno eyaleti Senatörü Ali Ndume, 21 Kasım 2011’de Boko

Haram ile bağlantısı bulunduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır (BBC, 2011). 26 günlük bir gözaltı süresinin ardından kefalet karşılığı serbest bırakılan Ndume'nin Senatörlüğü, 2012 yılının Mayıs ayında sonuçlanan bir dava neticesinde düşürülmüştür. Boko Haram'ın eski bir sözcüsü, mahkemede vermiş olduğu ifadesinde Ndume'nin örgüte destek sağladığını iddia etmiştir. Senatör Ndume'nin yargılanması sürecine devam edilmektedir (Nnochir ve Mic-Braimoh, 2017). 19 Ekim 2012 tarihinde ise Boko Haram mensubu bir komutanın, yine Borno eyaletine mensup Senatör Ali Modu Şerif'in konutunda ele geçirilmiştir (Ujah, 2012). Her iki örnek de örgütün, ülke yönetimindeki varlığına dair genel bir fikir vermektedir. Öte yandan, General İbrahim Babangida'nın ismi de destekçiler arasında anılmış, ancak söz konusu isim, hakkındaki suçlamaları reddetmiştir.

Boko Haram hakkında küresel cihat yanlısı olmadığı ya da daha genel bir ifadeyle faaliyet alanının kısıtlı olduğu yönünde nitelendirmelere rastlanırken, örgütün Nijer, Kamerun, Benin ve Çad gibi komşu ülkeler açısından da sorun teşkil ettiği bir gerçektir.

Öte yandan, Boko Haram, El Kaide'nin de aralarında bulunduğu bazı uluslararası terör örgütüyle ilişkilendirilmektedir. Sözgelimi, Cezayir kökenli İslami Mağrip El Kaide (*Al-Qaeda in the Islamic Margreb-AQIM*) ile Boko Haram'ın yıllardır Sahra bölgesinde ortak tatbikatlar yaptıkları belirtilmektedir. Söz konusu bilgi, Amerikalı ve diğer yabancı istihbarat kaynakları tarafından da doğrulanmıştır. Özellikle Boko Haram tarafından kaçırılan 276 kız çocuğu olayını araştırmak üzere kurulan araştırma komitesinin hazırlamış olduğu 50 sayfalık raporda, 2002 yılında Usame bin Ladin'in Nijerya'daki selefi gruplara ve Boko Haram'ın kurucusu Muhammed Yusuf'a dağıtılmak üzere 3 milyon dolar gönderdiği bilgisi yer almıştır. Raporda ayrıca 2006 yılında Boko Haram mensuplarına, AQIM tarafından eğitim desteği verildiği, Boko Haram'ın söz konusu terör örgütüyle bölgesel ve uluslararası bağlarının bulunduğu ve diğer terörist gruplarla da işbirliği yaptığı belirtilmiştir (Owede, 2016).

Nijerya'nın bir önceki Devlet Başkanı Goodluck Jonathan ise 2015 yılının Mart ayında bir Amerikan haber ajansı ile yapmış olduğu söyleşide, Boko Haram terör örgütü mensuplarının Ortadoğu'da DEAŞ kamplarında eğitim aldıkları ve şiddet yanlısı hareketlerle ittifaklar kurdukları konusunda güçlü şüphelerin bulunduğunu ifade etmiştir (Stein, 2015). Nijerya Federal Hükümeti de terör örgütü DEAŞ'ın bilhassa ülke

dışında eğitim alan Nijeryalı gençleri radikalleştirdiğine dikkat çekerek, ailelerin dikkatli olmaları gerektiği yönünde bir uyarıda bulunmuştur (Ayansina, 2015).

Somali Devlet Başkanı Hasan Şeyh Mahmud da 14 Şubat 2016 tarihinde Münih'te gerçekleştirilen güvenlik konferansında, Boko Haram militanlarının kendi ülkesinde eğitim aldıklarını ve buradan Batı Afrika'ya gönderildiklerini ifade etmiştir (Musa, 2016). Ayrıca Boko Haram mensuplarının önemli bir bölümünün, Kuzey Mali'de eğitim aldığı, kullanılan silahların yine Mali üzerinden Libya'dan getirildiği bildirilmektedir.

Söz konusu iddiaların gerçeklik payının yüksek olduğu düşünüldüğünde, Nijerya'nın Boko Haram ile etkin bir biçimde mücadele edebilmesi için uluslararası işbirliğinin ne denli büyük bir önem arz ettiği daha net bir biçimde görülmektedir.

Bazı uzmanlar ise bölgenin mevcut ihtiyaçlarının görmezden gelinmesi açısından Boko Haram'ı El Kaide ve diğer terör örgütleriyle özdeşleştirmenin en kolay mâzeret olduğunu dile getirmekte, Federal Güvenlik Güçlerinin, ülkenin kuzey eyaletlerinde şiddeti tırmandırdıklarına dair eleştiriler yöneltmektedirler (Francis, 2011).

Çatışma Süreci

Boko Haram, örgütlendiği eyaletlerde emniyet güçleriyle yerel bir mücadeleye girişmiş ve çatışmalar bir süre kısıtlı bir bölgede yaşanmıştır. Ayrıca örgütün, 2009 yılına kadar gerçekleştirdiği eylemlerinde sivil halkı hedef almadığı bilinmektedir. Boko Haram'ın adını daha geç duyurması, daha çok dönemin Devlet Başkanı Olusegun Obasanjo'nun sıkı güvenlik önlemlerine dayandırılmadır (Ewi, 2011). Ancak yeni oluşum içerisindeki örgütün ilk yıllarında daha çok iç yapılanmasına yönelik çalışmalar yapmakla birlikte yerel çaplı saldırı eylemlerinde bulunduğunu da ifade etmek gerekmektedir.

2003 yılındaki saldırıların geri püskürtülmesinin ardından Boko Haram taraftarları, Nijer yakınlarındaki Yobe eyaletinde yeniden örgütlenmeye başlamışlardır. Bayraklarındaki benzerlikten ötürü Nijerya'nın Talibanları olarak da adlandırılan grubun, Afgan emsalleriyle herhangi bir

bağlantısının bulunmadığı görüşü hâkimdir (Pham, 2012, s. 4). 2004 yılının ortalarında bu kez Borno eyaleti sınırında bulunan polis merkezine saldırılar gerçekleştirilmiştir. Nitekim Muhammed Yusuf, Maiduguri'de birer cami ve okul inşa ettirmiştir.

İddialara göre, 2007 yılında Borno eyalet yönetimi ile Yusuf arasında varılan sözlü mutabakat gereği, söz konusu eyalette şeriat kanunlarının uygulanabileceği yönünde bir vaatte bulunulmuştur (Abdallah, 2011). Aynı yıl yapılan seçimlerde göreve gelen Vali Ali Modu Şerif, Diyanet İşleri Başkanlığı oluşturarak aynı zamanda Yusuf'un Ulusal Sekreteri olan Alhaji Buji Foi'yi söz konusu kuruma temsilci olarak atamıştır. Fakat daha sonra şeriat kanunlarının uygulanmasına dair sözünü yerine getirmemiş ve bunun üzerine taraflar arasında büyük bir çatışma yaşanmıştır. Yusuf'un yandaşları, aynı zamanda emniyet güçleriyle de çatışmaya başlamışlardır.

Bu dönemde muhafazakâr bir parti olarak bilinen Nijerya Halk Partisi (*All Nigeria People's Party-ANPP*) yöneticilerinin seri cinayetlerle öldürülmeleri, Borno'daki Demokratik Halk Partisi'nin (*Peoples Democratic Party-PDP*) Boko Haram'ı devraldığı yönünde iddiaların ortaya atılmasına neden olmuştur. Boko Haram'a destek sağlamakla suçlanan Senatör Muhammed Ali Ndune'un daha önce ANPP'nin üyesi iken, buradan ayrılarak PDP'ye geçmesi bu iddiaları güçlendirse de söz konusu parti yönetimi, iddiaları kesin bir dille reddettiğini açıklamıştır. Ancak daha sonra söz konusu partinin başkanı ve üst düzey bazı yöneticiler, teröre finansal destek sağladıkları gerekçesiyle tutuklanmışlardır.

Boko Haram'a mensup militanlar tarafından 2009 yılının Temmuz ayında Borno, Bauchi, Kano ve Yobe eyaletlerindeki polis merkezlerine ve kamu binalarına eş zamanlı ve koordineli olarak gerçekleştirilen saldırılar, Nijerya'da yeni bir çatışma dalgasını ortaya çıkartacak sürecin ilk adımları olmuştur. Gelişme üzerine örgütün merkezi konumundaki Maiduguri, kuşatma altına alınmış ve bölgede şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Ancak özellikle örgütün, önceki eylemlerinden farklı olarak okulları ve kiliseleri de hedef alması, çatışmaları kritik bir sürece taşıyacak ve geçmişte yaşanmış olan din savaşına ilişkin tartışmaları yeniden alevlendirecektir. Boko Haram'ın kiliseleri hedef alan kanlı saldırıları, çatışmaları tırmandırmakla birlikte örgüt hakkında Taliban nitelendirmesinde bulunulacaktır.

Söz konusu çatışmalar sırasında yakalanan Muhammed Yusuf ve örgütün üst düzey isimleri, mahkemeye çıkartılmadan önce gözaltında buldukları esnada infaz edilmişlerdir. Bazı emniyet yetkilileri, Muhammed Yusuf'un kaçmaya çalıştığı için öldürüldüğünü açıklamışlarsa da bu konuda soru işaretleri halen mevcuttur (Nossiter, 2009; Gorman, 2009). Ayrıca Maiduguri'deki caminin yerle bir edilmesi, Federal Hükümete yönelik kin tohumlarının daha da sertleşmesini beraberinde getirecek bir adım olmuştur. Grubun lideri Yusuf'un gözaltında iken öldürülmesini, süreci sabote edecek ve bugüne kadar süregelen çatışmaların fitilini ateşleyecek bir eylem şeklinde tanımlamak mümkündür. Zira, Ağustos 2009'da bir bildirge yayımlayan örgüt, liderini şehit olarak tanımlamış ve cihat ilan etmiştir. Böylece terörist saldırılar ve çatışmalar, ülkenin kuzeyindeki eyaletlerden başkent Abuja'ya kadar uzanacak geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Ayrıca uluslararası kamuoyunun hakkında fazla bir enformasyona sahip olmadığı Boko Haram, adını büyük oranda 2009 yılında duyurmuştur. Boko Haram'ın bugün halen kurucu liderinin ve mensuplarının öldürülmesinin intikam mücadelesini verdiği yönünde görüşler hâkimdir.

Bu süreçte Boko Haram, kapsamlı bir dönüşüm yaşamıştır. Yusuf'un yardımcısı Ebubekir bin Muhammed Şeku, kendisini örgütün yeni lideri olarak ilân etmiş ve Nijerya otoritelerine "cihadın sona erdiğini düşünmeyin" yönünde bir mesaj vermiştir (Pham, 2012, s. 4).

5 Mayıs 2010'da kuzeyli bir Müslüman olan Devlet Başkanı Umaru Musa Yar'Adua'nın beklenmeyen ölümü üzerine koltuğu güneyli bir Hıristiyan olan Goodluck Jonathan devralmıştır. Jonathan döneminde, ülkedeki terör sorunu bir anlamda tavan yapacaktır. Bu süreçte Nijerya güvenlik güçleri, tepki çeken uygulamalara başvurmak suretiyle Bauchi eyaletinde örgüt üyesi olduklarını gerekçe göstererek çok sayıda kişiyi yargılamadan hapse atmıştır. Söz konusu eylem, tansiyonun yeniden yükselmesine neden olmuştur. Kısa bir müddet sonra 7 Eylül 2010'da Boko Haram militanları, Bauchi eyaletindeki federal bir hapis haneye saldırarak 100'den fazla üyelerini dışarı kaçırmayı başarmışlardır (Pham, 2012, s. 4). Ayrıca emniyet güçleri ile militanlar arasında karşılıklı misillemeler yaşanırken, Hıristiyan toplulukların yaşadığı köylere ve kiliselere yönelik yüksek sayıda can kayıplarıyla sonuçlanan saldırılar

gerçekleştirilmiştir. Çatışmaların ardından çok sayıda cansız beden ve yıkılan-yıkılan bina kalıntıları, ortaya içler acısı bir manzara çıkartmıştır.

Bahsi geçen uygulamalarda gerek emniyetin gerekse yargının başarısız birer sınav verdikleri genel kabul gören bir gerçektir. Özellikle örgütün liderinin idâm edilmesi ve ardından operasyonların adı geçen bölgelerde yoğunlaştırılarak gözaltına alma olayları, Boko Haram'ın cihat kararının ardındaki genel gerekçelerdir. Boko Haram, aynı yılın sonlarından itibaren şiddetini arttırarak kapasite, taktik ve ideolojik bakımdan büyük bir dönüşüm sürecine girmiştir.

Krize bağlı olarak bölgeden göç edenlerin sayısı artarken, Büyükelçi Osman Gafi- Galtiman başkanlığında olayları araştırmak üzere bir komite oluşturulmuştur. İncelemelerini tamamlayan komitenin, hükümete sunmuş olduğu raporun içeriği konusunda kamuoyuna hiçbir açıklama yapılmaması ve halkın bu konuda aydınlatılmaması, çelişkiye sebep olmuştur. Nitekim çatışma sürecinde tarafların birbirlerine geniş boyutlarda zarar vermelerine ilaveten, yasa dışı idamlar ve ilerleyen süreçte karşılıklı misillemelerde sivillerin de can kaybı, barış ortamının tesis edilmesinin önünde önemli bir engel teşkil edecektir. Bilhassa Ceza Mahkemesi'nde ve iç tüzükte gerekli düzenlemeler yapılmaksızın büyük çaplı tutuklama eylemleri, dini bir ayrımcılık yapıldığı yönünde kabul görmüş olup Federal Yönetime yönelik düşmanlığı körüklemiştir. Bu gelişmeler, sonraki süreçte çatışma alanlarının genişlemesine ve sorunların, başkent Abuja'ya kadar taşınmasına zemin hazırlayacaktır.

2011 yılı, iç savaşın sona erdiği 1970 yılından sonraki en kanlı yıl olarak kabul edilmektedir. Söz konusu yıl içerisindeki terör saldırılarının sayısı, kapsamı ve can kayıpları, bunu açıkça ortaya koymaktadır. Resmi kayıtlara göre ülkenin çeşitli eyaletlerinde 100'den fazla terör saldırısının gerçekleştirilmesi, neredeyse her üç günde bir masum insanların hedef alınmasına ve yüzlerce insanın yaşamını yitirmesine neden olmuştur ki, bu durumun toplum üzerinde nasıl bir psikolojik tahribâta neden olduğunu tahmin etmek güç değildir. 2011 yılına henüz 1 Ocak'ta askeri bir kışlada patlamaların meydana geldiğini öğrenerek başlayan Nijeryalılar açısından söz konusu yıl bombalamalar, ölümler ve siyasi entrikalarla geçen bir yıl olarak hafızalara kazınmıştır.

2011 yılının Mayıs ayında silahlı bir grup, ülkenin Nijer ile olan sınırında bir İtalyan firmasına baskın yaparak biri İngiliz diğeri İtalyan iki

kişiyi kaçırmak on ay süreyle gözaltında tutmuştur. Bu kişilerle ilgili video görüntüleri de yayınlanırken, Mart 2012’de Nijeryalı askerler ile İngiliz Özel Güçleri tarafından gerçekleştirilen kurtarma girişiminden hemen önce rehinelere öldürülmüştür. Sokoto eyaletindeki bu başarısız girişimin ardından Nijerya Hükümeti ve Birleşik Krallık Başbakanı, olayın sorumluluğunu Boko Haram’a yüklemişlerdir. Bilhassa dönemin Devlet Başkanı Jonathan, grup ile uluslararası terörizm arasında bağlantı bulunduğunu sıklıkla vurgulamak suretiyle dünya kamuoyunu ikna etmeye çalışmıştır. Örgüt ise bu iddiaları redderek kaçırma eylemiyle hiçbir ilgisinin bulunmadığını duyurmuştur. Yine bu yılın Mart ayında Birleşik Krallık, İtalya ve Yunanistan vatandaşı toplam yedi Avrupalı rehine, Kuzey Nijerya’da öldürülmüştür. Bu gibi olayları öne sürmek suretiyle Goodluck Jonathan’ın Devlet Başkanlığı görevi süresince Boko Haram’a ilişkin medya aracılığıyla yapmış olduğu açıklamalar, örgüt açısından motive edici birer beyanattan öteye geçmemiştir.

Boko Haram’ın eylem ve söylemleri, bahsi geçen dönüşümün ardından etkisini arttırmıştır. Nitekim söz konusu terör örgütü, artık ülkenin kuzeydoğusunun dışında da büyük çaplı saldırılar gerçekleştirmeye başlamıştır. Özellikle başkent Abuja’da paniğe neden olan ve büyük ses getiren eylemler, bunun açık bir göstergesidir. 2011 yılının 26 Ağustos tarihinde Abuja’daki BM binasını, 1 Ekim’deki Bağımsızlık Yıldönümü’nde başkentten Kartal Meydanı’nı ve Noel’de Abuja’daki kiliseleri hedef alarak yüzlerce insanın kaybıyla sonuçlanan terör saldırıları, örgütün adını dünya gündeminde daha fazla öne çıkartmıştır. (Burada bir hatırlatma yapmakta yarar vardır: Noel Günü gerçekleştirilen ve 44 can kaybına neden olan bu bombalı saldırılar, Kuzey Nijerya’daki İslam Cemaati Birliği tarafından da yapılan bir açıklamayla kınanmıştır. Buna karşılık, 13 Temmuz 2012’de Maiduguri’deki merkez camisine Borno Vali Yardımcısı’nın bulunduğu sırada düzenlenen bombalı saldırı ise benzer şekilde Nijerya Hıristiyan Birliği tarafından kınanmıştır.) Bu noktadan hareketle, Boko Haram ile teröre destek veren ülkeler ve uluslararası terör örgütleri arasındaki bağlantıların geliştirildiğine dair emareler bulunduğu işaret edilmektedir. Örgütün ekonomik, siyasi ve güvenlik anlamında daha büyük bir tehdide dönüştüğü gerçeği yadsınamaz. Söz konusu saldırılar,

Boko Haram'ın kapasitesinin sınırlı olduğuna dair iddiaları da çürütmüştür.

Boko Haram'ın kuzey eyaletlerindeki terör eylemleri, artık olağan eylemler olarak kabul edilmektedir. Abuja'ya yönelik saldırılar ise daha çok dünya kamuoyunun dikkatini çekmeye ve Federal Yönetimi güç durumda bırakmaya yöneliktir. BM binasını hedef alan saldırıların ardından Nijerya Savunma Bakanı Bello Halliru Mohammed, BBC ile yapmış olduğu bir röportaj sırasında “şu an ABD'nin 11 Eylül sonrası bulunduğu durumdayız” ifadesini kullanmıştır (Fisher, 2011). Başkent Abuja, çok sayıda kuruluşa ev sahipliği yapan bir şehirdir. Afrika Birliği'nin temsilciliği ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (*The Economic Community of West African States-ECOWAS*) merkez binası da burada bulunmaktadır. Bugüne dek her iki kuruluş da hedefler arasında yer almamıştır. BM'nin 2003'de Irak'ta, 2007'de Cezayir'de ve 2009'da ise Afganistan'da maruz kaldığı saldırılar göz önünde bulundurulduğunda, terörist örgütlerin sabit bir hedefi haline geldiği ifade edilebilir.

Noel Günü'nü kana bulayan patlamaların ardından 8 Ocak'ta bir açıklama yapan dönemin başkanı Jonathan ise Biafra Savaşı'na atıfta bulunarak “bugün Boko Haram'ın destekçilerinin aramızda bulunuyor olmaları, iç savaştan daha kötü bir durum” ifadesini kullanarak tepkisini dile getirmiştir (Vanguard, 2012a). Bu konuda kişisel görüşünü paylaşan birçok Nijeryalı, “iç savaşta düşmanın nereden geleceği öngörülebilirdi, ancak bugünkü durum çok daha karmaşık” sözleriyle durumu özetlemektedir. Toplumun psikolojisini tahrip eden acımasız saldırılar karşısında insanların “ölümlerden nasıl kaçacağız” şeklindeki veryansınları dikkat çekecek ve kamuoyunda sıklıkla tartışmalara konu olacaktır.

10 Ocak 2012 tarihinde saldırılarında bu kez Edu eyaletine bağlı Benin kasabasında bulunan bir cami ve kuran kursu hedef alınmıştır. Bu gelişmenin yaşandığı günlerde bir açıklama yapan Nobel ödüllü Prof. Wole Soyinka, ulusun adım adım bir iç savaşa gittiğine işaret etmiştir (Vanguard, 2012b). Özellikle yine Ocak ayında dinsel bakımdan daha hassas bir kuzey eyaleti olan Kano'daki seri saldırılarda 180'den fazla insan, yaşamını yitirmiştir. Boko Haram, Kano'ya yönelik saldırılarına gerekçe olarak kendi üyelerine gözaltında yapılan işkenceleri göstermiştir. Açıklamada, daha önce eyalet yetkililerine işkencelerin durdurulması

amacıyla mektuplar yollandığı, ancak bunların dikkate alınmamasından ötürü saldırıların gerçekleştirildiği bildirilmiştir (Marama, 2012).

Boko Haram'ın hedef kitlesine son dönemde gazetecilerin, yazılı ve görsel medyanın da eklendiği görülmektedir. Thisday adlı gazetenin Abuja ve Kaduna'daki ofisleri, 26 Nisan 2012 günü eşzamanlı bombalı saldırılara maruz kalmıştır. Saldırlara gerekçe olarak söz konusu gazetenin, olayları kasıtlı olarak saptırması gösterilmiştir (BBC, 2012).

Afrika'nın en kalabalık ülkesi, en büyük petrol ihracatçısı ve bilinen rezervleri ile dünya genelinde 10. sırada bulunan Nijerya için terör, en büyük tehditlerin başında gelmektedir. 26 Ocak 2012 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tarafından yayımlanan bir bildiriye Boko Haram üyelerinin, Kuzey Mali'de eğitim aldıkları ve Libya'dan kendilerine silah akışı sağlandığı ifade edilmiştir (Security Council, 2012). Devrim sonrası, Libya üzerinden bölgeye önemli miktarda silah akışının gerçekleştiği görüşü, yaygın olarak kabul görmektedir. Doğal olarak Boko Haram'ın da bu akıştan istifade ettiği düşüncesi hâkimdir (Zounmenou ve Chatora, 2001, s. 4). Nijerya Savunma Bakanı Olusola Obada tarafından 10 Nisan 2012 tarihinde yapılan bir açıklamada, Kaddafi Rejimi'ne ait Libya'da yağmalanan silahların ve patlayıcı maddelerin Kano eyaletinde ele geçirildiği ifade edilmiştir (Iroegbu, 2012). Bilindiği üzere örgüt tarafından kullanılan suikast bombaları ve silahlar yabancı menşelidir. Ancak örgüt hakkında her geçen gün yeni iddiaların ortaya atılması, ciddi bir bilgi kirliliğine de sebebiyet vermektedir.

Nijerya, 2013 yılına da Borno ve Kano eyaletlerindeki saldırılarla başlamıştır. Buna karşın, özellikle Borno eyaletinin Baga isimli kasabasında Ortak Görev Gücü tarafından sivillere yönelik katliam, uzun süre gündemi meşgul edecektir. 16 Nisan 2013 tarihinde Çokuluslu Ortak Görev Gücü'nün Boko Haram'a yönelik silahlı müdahalesi, büyük bir felakete dönüşmüştür. Baga Katliamı olarak anılacak çatışmalarda çoğunluğu sivil olmak üzere çok sayıda kişi yaşamını yitirmiştir. Olaylara ilişkin açıklama yapan Ortak Görev Gücü'nün Komutanı basında çıkan 185 kişinin hayatını kaybettiğine dair haberlerin gerçeği yansıtmadığını, çatışmalar sırasında 30 teröristin etkisiz hale getirildiğini, 1 asker ve 6 sivilin ise hayatını kaybettiğini, 5 kişinin de tutuklandığını belirtmiştir (Audu, 2013). Bölgede incelemelerde bulunan Eyalet Senatörü Maina

Maaji, kurbanlara dair 228 mezar saydığını, 4000 dolayında evin kullanılamaz hale geldiğini, öldürülen kişiler arasında savunmasız çocukların, gençlerin ve kadınların bulunduğunu açıklamıştır (İbrahim ve Bashir, 2013).

Konuya ilişkin açıklama yapan İnsan Hakları İzleme Örgütü ise raporda bölgenin 26 Nisan tarihli uydu görüntülerini yayınlayarak, 2,400'ün üzerinde konutun zarar gördüğünü ya da kullanılamaz hale geldiğini duyurmuş ve 80.000 m²'lik bir alanın çatışmalardan etkilendiği bilgisine yer vermiştir (Human Rights Watch, 2013). Nijerya Ulusal Uzay Araştırmaları ve Kalkınma Ajansı ise kendi görüntülerinde 54.000 m²'lik bir alanın çatışmalardan etkilendiğini, ancak yıkımın meydana geldiği alanın 11.000 m² olduğunu açıklamıştır (Muanya, 2013). Ulusal Acil Yönetim Ajansı ve Kızılhaç gibi yardım kuruluşları, güvenlik kaygısı dolayısıyla bölgeye oldukça geç ulaşabilmişlerdir.

Baga bölgesindeki ölümler üzerine bir açıklama yapan ABD'nin Nijerya Büyükelçisi Terence P. Mc Culley, Nijerya otoritelerinin ülkedeki yargısız infazlarından ve insan hakları ihlallerinden kaygı duyduklarını belirtmiştir (Ibeh, 2013). Nijerya Barolar Birliği başta olmak üzere çok sayıda Nijeryalı STK, yaptıkları yazılı açıklamalarda ülkenin Boko Haram ve diğer isyancılardan ötürü sıkıntılı bir süreçten geçtiğini, ancak güvenlik operasyonlarında çok sayıda masum sivilin öldürülmesinin kabul edilemeyeceği görüşüne yer vermişlerdir.

Bölgedeki olayları araştırmak üzere Senato tarafından oluşturulan Soruşturma Komisyonu ise Haziran ayında yayınlamış olduğu geçici raporda, hukuk dışı bir eyleme başvurulduğu konusunda şüphe bulunmadığı görüşüne yer vermiş ve bir anlamda katliam yapıldığı yönündeki iddiaları teyit etmiştir (The National Human Rights Commission, 2013, s. 20). Terör saldırılarının devam etmesi üzerine 14 Mayıs tarihinde Borno, Yobe ve Adamawa eyaletlerinde olağanüstü hâl ilân edildiği açıklanmıştır. Borno ve Yobe gibi sınırda bulunan eyaletlerde cep telefonu görüşmelerinin ve internete erişimin durdurulması üzerine iş faaliyetleri de durma noktasına gelmiş ve gıda fiyatlarında artışlar görülmüştür. 15 Mayıs'tan itibaren Nijerya Silahlı Güçlerine mensup çok sayıda asker katılımla Boko Haram'ın kampları havadan bombalanmıştır. Söz konusu gelişmeye bağlı olarak, bölgedeki çok sayıda yerleşimci de yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmıştır.

2014 yılında da çatışmaların sürdüğüne tanıklık edilirken, özellikle Nisan ayında terör örgütünün bir okulu hedef alan saldırı sırasında 200'den fazla kız öğrencinin kaçırılması, dünya genelinde yankı uyandırmış ve sosyal medyada başlatılan kampanyalar aracılığıyla uluslararası camianın da Boko Haram terörüne karşı harekete geçmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Mayıs ayında Borno'daki terör saldırısında 300'ü aşkın sivilin yaşamını yitirmesi ve 2015 yılının Haziran ayında Nijerya'nın yanı sıra Çad ve Kamerun'u hedef alan terör saldırıları, Boko Haram'ın terör faaliyetlerinde alanını ne denli genişlettiğine dair önemli bir takım izlenimler bırakmıştır.

2016 yılında ise devam eden saldırılarda kiliseler ve camiler hedef alınırken, Kamerun'un kuzeyine yönelik saldırılar artarak devam etmiştir. 2017 yılının Mart ayında Gwazo bölgesinde 22 kız çocuğunun kaçırılması ve Mayıs ayında Maiduguri Üniversitesi'nin kadın bombacılar tarafından hedef alınması, büyük yankı uyandıran terör eylemleri olarak kayıtlara geçmiştir.

2018 yılında ise saldırıların yer yer devam ettiğine tanıklık edilirken, Nijerya Hükümeti ile terör örgütü arasındaki pazarlıklar sonucu, kaçırılan kız çocuklarından 21'inin serbest bırakılması ve tutuklu Boko Haram mensuplarının serbest bırakılması karşılığında diğer çocukların da serbest bırakılabileceklerinin açıklanması, müzakereler konusunda ümitleri yeniden yeşertirken, 19 Mart 2018 tarihinde Hükümet, Boko Haramla ateşkes görüşmelerinin yapıldığı bilgisini teyit etmiştir.

Özetle, Nijerya'nın kuzey kesiminde böylesine olumsuz bir tablonun ortaya çıkmasında dinsel farklılıklardan çok ekonomik farklılıkların etkisinden söz etmek daha doğrudur. İş ve eğitim gibi konularda yaşanan fırsat eşitsizliği, tepkilerin kaçınılmaz olmasına ve Boko Haram'ın bu boşluktan yararlanmasına neden olmuştur. Boko Haram'ın adını duyurduğu ilk saldırılardan bugüne dek etki alanını genişlettiği aşikârdır. Eylemlerin ve zayiâtların boyutu, bu gerçeği doğrulamakta ve ülkenin yöneticileri üzerindeki tepkileri artırmaktadır. Boko Haram'ın son 10 yılda gerçekleştirdiği terör eylemlerinin bilançosu (Bkz. Tablo 1.) incelendiğinde yıkıcı gerçek daha açık görülecektir.

Federal Yönetimin Güvenlik Stratejisi

Nijerya Federal Yönetimi'nin Boko Haram terörünün önlenmesi amacıyla bugüne dek uygulamış olduğu güvenlik stratejisi, şiddeti artırarak ters bir etki yapmıştır.

Ülkede yaygınlaşan silahlı saldırılar, bombalama eylemleri ve suikast girişimleri, ulusal güvenliğin ne denli istikrarsız olduğunu ortaya koyan örneklerdir. Bununla birlikte Nijerya güvenlik güçlerinin, ülkenin kuzeyindeki bir takım uygulamaları, toplum nezdinde olumsuz bir imajın oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Uluslararası Af Örgütü (*Amnesty International-AI*), yargısız infazlar ve ciddi insan hakları ihlalleri de dahil olmak üzere savaş suçları nedeniyle Nijerya ordusuna ve emniyet güçlerine eleştiriler yöneltmektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün aralarında mahkum, mahkum yakınları, insan hakları savunucuları ve hukukçuların aralarında bulunduğu 500'ü aşkın kişiyle yapmış olduğu mülakatlara dayandırdığı raporunda, Nijerya'da işkencenin boyutuna dikkat çekmektedir. Söz konusu raporda, polis ve ordu mensuplarının, gözaltılar sırasında dayak, tecavüz, cinsel şiddet, tırnak ve diş sökme, tutukluların ayaklarından sallandırılması, aç bırakılması, keskin cisimlerin üzerine oturtulması, elektrik verilmesi gibi çok sayıda işkence yöntemine başvurduklarını iddia etmiştir (*Amnesty International, 2014*). Özellikle Borno ve Kano eyaletlerindeki halk, Boko Haram militanlarına nazaran güvenlik güçlerinden daha fazla korku duymaktadır. Askeri personele yönelik terör eylemlerinin ardından başlatılan operasyonlarda, bugüne dek teröristlerle birlikte çok sayıda sivil öldürülmüş, konutlara, dükkânlara ve araçlara zarar verilmiştir. Nitekim, bir önceki bölümde bahsi geçen ve "Baga Katliamı" şeklinde anılan olay, bunun en somut örneklerinden birisidir.

Askerin, yerleşimcilere karşı saldırgan bir tutum sergilediğini ve potansiyel terörist muamelesi gösterdiğini belirten Kuzey Nijeryalılar, kendilerine karşı uygulanmakta olan sert politikaların bir benzerinin niçin diğer sorunlu bölge Nijer Deltası'nda uygulanmadığı sorusunu yöneltmektedirler.

Uluslararası Af Örgütü tarafından 2012 yılının Kasım ayında yayımlanan bir diğer raporda da benzer eleştiriler yer almıştır. Raporda, Nijeryalı Güvenlik Güçlerinin, terörle mücadelede kontrolün dışına

çıkarak çatıştıklarına ve çok sayıda sivilin ölümünden sorumlu olduklarına yer verilmiştir (Amnesty International, 2012). Washington Post gazetesinin Afrika Büro Şefi tarafından yapılan bir araştırma sonrası kaleme aldığı makalede, Ortak Görev Gücü'ne bağlı askerlerin yargısız infazlarına, tutuklu yüzlerce mahkûma işkence yapıldığına ve yoğunluklu olarak Maiduguri'deki evlerin ve işyerlerinin kundaklanmasına atıfta bulunulmuştur (Raghavan, 2012). Bölgedeki yaşam koşullarının çok güç olduğunu ifade eden insan hakları aktivistleri de kendilerini Boko Haram militanları ile askerler arasında kapana kısılmış gibi hissettiklerini, bu durumda bölge halkının her iki taraftan da korkmakta haklı olduğu görüşünü paylaşmaktadırlar. Bu yöndeki uygulamaların neticesinde, Kuzey halkı yabancılaştırılmaktadır.

2012 yılında yayımlanan bir raporda son dört yılda mahkeme kararı bulunmaksızın ülkede 7.198 kişinin öldürüldüğü bilgisine yer verilmiştir (Campbell ve Harwood, 2013). Yine Boko Haram mensubu oldukları iddiasıyla sokak ortasında öldürülen silahsız yedi kişiye ait görüntülerin El Cezire tarafından yayınlanması, güvenlik güçlerinin uygulamaları hakkında fikir vermektedir (Al Jazeera, 2010). Söz konusu iddia ve görüntüler, bir anlamda ülkenin adalet sistemindeki sorunları da ifşa etmektedir.

Nijerya'nın kuzeyindeki terör saldırıları ve Nijerya ordusunun, Boko Haram terör örgütüne yönelik askeri operasyonları nedeniyle çok sayıda yerleşimci, komşu ülkelerden Çad, Nijer ve Kamerun'a sığınmak zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (UNHCR) göre, Boko Haram terörü nedeniyle 2,4 milyonun üzerinde sivil, yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır (UNHCR, 2018. Ayrıca Bkz. Harita 2.).

Terörizme karşı mücadelede hükümet güçleriyle halk arasındaki iletişim kopukluğuna dikkat çeken uzmanlar, tâkip edilen stratejiyi eleştirmektedirler. Bu konuda yeni reformlar yapılması durumunda dahi Nijerya emniyetinin ve askeri güçlerinin, bıraktığı olumsuz imaj nedeniyle bölge halkı üzerinde güven tesis edebilmesi güç görünmektedir. Nijerya'daki şiddeti daha iyi anlamak amacıyla Dış İlişkiler Konseyi tarafından Güvenlik Takip Mekanizması adı altında bir birim oluşturulsa da uygulama noktasında yetersiz kalındığı müddetçe konuya ilişkin yalnızca

metodolojik araştırmalar yapılması, bir anlam ifade etmeyecektir (Campbell, 2012).

Nijerya'da yoğun bir biçimde eleştirilen konulardan birisi de güvenlik için ayrılan yüksek bütçe, askeri harcamalar ve buna rağmen güvensizliğin sürmesi gelmektedir. 2011-2015 döneminde Nijerya'nın güvenliğe ayırdığı bütçenin 4,62 trilyon Nijerya Nairası olduğu belirtilmektedir ki söz konusu rakam, 236 milyar Dolara karşılık gelmektedir (Olufemi, 2015). Buna karşın, söz konusu süreçte Boko Haram terörünün yanı sıra insan kaçırmaya, ham petrol hırsızlığı, silahlı soygun ve diğer muhtelif suçlar, ülke genelinde yaygınlaşmıştır. Mevcut tablo, yüksek büyüme oranlarına ve yabancı yatırımlara karşın, petrol zengini Nijerya'nın neden ekonomik dönüşümü sağlayamadığı, işsizlik oranlarını azaltamadığı, dış borçların arttığı ve nüfusun %60'dan fazlasının günlük gelirinin 1,25 doların altında bulunduğu konularında net bir fikir vermektedir.

Ülkenin kuzeyindeki geri kalmışlığın azaltılarak yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve anne-çocuk ölüm oranlarının daha aşağı düzeylere çekilebilmesi, güvenlik sorunlarının çözümlenebilmesinde zorunluluk olarak görülmelidir. Özellikle buradaki birçok bölgenin tarımsal üretim açısından elverişli olması, sektöre yapılacak yatırımlar sayesinde gıda güvenliğinin sağlanabilmesine imkân tanıyacaktır. Nijerya'nın tarım sektöründe istihdam edilenlerin büyük bölümünü kadınların oluşturması da bu bakımdan bir fırsattır. Dolayısıyla ulusal bütçeden, silahlı güçlere ve güvenlik hizmetlerine tahsis edilen rakamların aşağı çekilebilmesi ve yüksek oranlardaki yolsuzluğun önlenerek Kuzey'de kalkınmaya yönelik yatırımların yapılabilmesi, kalkınma noktasında büyük önem arz etmektedir.

Ülkedeki ekonomik çalkantılar ve terör bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Nijerya için de tıpkı Sudan benzeri bir iç savaş ve ardından bölünme senaryoları ortaya atılmaktadır. 2005 yılında ABD Ulusal İstihbarat Konseyi tarafından finanse edilen ve Amerikalı Sahra altı Afrika uzmanlarını bir araya getiren bir konferansın içeriğindeki görüşlerin derlenmesi suretiyle yayımlanan rapor, Nijerya'nın içten çökmesi riskine işaret etmiştir (National Intelligence Council, 2005). Bu türden rapor ve söylemler, Abuja'da tepki çekmekte ve endişeleri beraberinde getirmektedir.

Tepki çeken konular arasında, ABD'nin Boko Haram'a kendi terör örgütleri listesinde yer vermemesi de bulunurken, ABD Yönetimi eleştiriler üzerine somut bir adım atarak, 14 Kasım 2013 tarihinde Boko Haram'ı da terör örgütü olarak tanımıştır. Özellikle ABD Federal Yönetimi'ne bağlı olan Ulusal Güvenlik Komitesi, Federal Soruşturma Bürosu (FBI) ve Adalet Bürosu'nun Boko Haram'ın terör örgütleri listesine dâhil edilmesi konusunda olumlu yönde görüş bildirdikleri iddia edilmektedir. Hatta 2011 yılında Ulusal Güvenlik Komitesi tarafından Boko Haram'ın listeye dâhil edilmesini öngören bir rapor hazırlanmıştır. Aynı yıl ABD, Nijerya ile askeri ve savunma alanlarındaki mevcut işbirliğinin kapsamını da genişletmiştir.

26 Ağustos 2011 tarihinde Abuja'daki binası terör saldırısına uğrayan BM de gecikmeli de olsa Boko Haram'ı 22 Mayıs 2014 tarihinde, lideri Ebubekir Muhammed Şeku'yu ise 26 Haziran 2014'de yaptırım listesine dahil etmiştir (United Nations Security Council, 2018). Ayrıca söz konusu terör örgütüne, mali veya silah desteği sağlayacak kişi ya da kuruluşların da terörist grubun destekçileri olarak sınıflandırılacakları ve yaptırımlara tabi tutulacakları bildirilmiştir. Boko Haram'ın BM'nin 1267 sayılı yaptırım listesine dahil edilmesi, Güvenlik Konseyi'nin Boko Haram'a para ve silah desteği gibi kanalları kapatması ve örgütün terör eylemlerine karşı küresel birliğin geliştirilmesi bakımından kayda değer bir adım olmuştur.

Dönemin Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron ise 23 Şubat 2012'deki Londra Somali Konferansı sırasında mevkidaşı Goodluck Jonathan ile gerçekleştirdiği görüşmenin ardından yaptığı açıklamada terörizmle mücadele konusunda Nijerya'ya destek olacaklarını ifade etmiştir (Premium Times, 2012). Bu noktada Nijerya ordusunun ve polislerin eğitimi için ABD ve Avrupa ülkelerinin yapıcı rol oynayabilecekleri yönünde görüşler dile getirilse de uygulamalara bakıldığında, geçmişteki eğitimlerin ne denli sınırlı katkı yaptığı ortadadır. Ayrıca Mali'deki askeri eğiten ABD, 2012 yılının Mart ayındaki askeri darbenin sorumluları arasında gösterilmiştir. Nijerya'nın kıtadaki askeri darbelerden ne denli mağdur olduğu bilindiğinden, yeniden bu türden bir senaryonun ortaya çıkması durumunda ülkenin topyekün kargaşaya sürüklenmesi kaçınılmaz olacaktır.

Boko Haram'ın terör eylemleri, bilhassa önceki başkan Jonathan'ın kişisel otoritesinin sarsılmasında, 2012 yılı için aday olduğu Afrika Birliği'nin dönem başkanlığını ve 2015 yılında Devlet Başkanlığı seçimlerini kaybetmesinde belirleyici birer rol oynamıştır.

2015 yılının Mayıs ayında yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerinden zafere ayrılan Muhammed Buhari de kısa süre içinde Boko Haram'ı ortadan kaldıracaklarının sözünü vermiştir. Buhari döneminde, Boko Haram'a ağır kayıplar verdirilse de terörün tümüyle bertaraf edilemediği görülmektedir. Buna karşın, artırılan güvenlik tedbirlerin ardından Boko Haram'a komşu ülkelerden yapılan silah ve gıda yardımı kısmen azalmıştır. Ayrıca Boko Haram'ın silah stokladığı ve esirleri sakladığı çeşitli kamplarının imha edilmesi noktasında daha kararlı adımlar atılmaktadır.

Devlet Başkanı Buhari, ayrıca Kuzey kökenli ve bölgenin dinamiklerini iyi bilen komutanları, operasyonların başına atayarak orduya moral vermeyi amaçlamıştır. Buhari, ayrıca tüm Nijerya'ya komşu ülkelerin yanı sıra ABD, Fransa ve Hindistan'ın da aralarında bulunduğu stratejik ülkeleri ziyaret ederek, uluslararası kamoyunun desteğini almaya çalışmaktadır. Buhari, BM Genel Kurulu'nun 19 Eylül 2017 tarihinde icra edilen 72. Oturumunda, teröre mücadelede uluslararası dayanışmanın önemine atıfta bulunarak destek talebinde bulunmuştur (UN News, 2017).

Nijerya Merkez Bankası ise ticari bankalarla ve finans kuruluşlarıyla birlikte yaptığı çalışmalarda, terörist gruplara ait hesap faaliyetlerini yakından takip etmekte, Boko Haram'a yönelik finansal desteklerin kesilmesi amacıyla hesaplardaki hareketlilikler dikkatle incelenmektedir.

Tüm çabalara karşın, Nijerya'daki Federal Hükümetin söz konusu çabaları uzun vadeye yayabilmesi gerekmektedir. Zira 2017 yılının Kasım ayında yayımlanan Küresel Terörizm Endeksi'ne göre, Nijerya'nın terörden kaynaklanan insan kayıplarını hatırı sayılır ölçüde azalttığı kaydedilse de ülkenin genel sıralamadaki yeri değişmemiş, Irak ve Afganistan'ın ardından Nijerya, terörizmden en çok etkilenen üçüncü ülke olarak kalmaya devam etmiştir (Institute Economic and Peace, 2017). Nijerya'nın söz konusu sıralamada Suriye'yi dahi geride bırakması, ülkedeki sorunun boyutunu net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Boko Haram'ın Bölgedeki Etkisi

Nijerya'daki çatışma süreci genel olarak incelendiğinde, Boko Haram'ın etki alanını genişlettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Söz konusu oluşumun bugünkü hedefinde her ne kadar ağırlıklı olarak Nijeryalı makamlar ve vatandaşlar bulursa da gelecek süreçte hedef kitlenin, komşu ülkelerle genişlemesine dair bir risk bulunmaktadır.

Örgütün varlığı ve yoğunluklu olarak kuzeydeki eyaletlerde uygulamakta olduğu şiddet, ilgili eyaletlerin hayli zayıf durumdaki ekonomileri üzerinde daha fazla olumsuz etki bırakmaktadır. Bilhassa Çad, Nijer ve Kamerun'un kuzeyi ile yakın ekonomik ve ticari ilişkileri bulunan Kano eyaletinin, sorundan ötürü büyük bir kayba uğradığı aşikârdır. Bu durum, doğal olarak komşu ülkelere de yansımaktadır. Özellikle Nijerya ile 1690 km sınırı bulunan Kamerun ve 1497 km ortak sınıra sahip olan Nijer, bu tehdidi en fazla hisseden komşu ülkelerdir (Yengwong-Fai, 2012). Örgütün, her iki ülkeye rahatlıkla sızabilme kabiliyeti bulunmakla birlikte bölgedeki koşullar da buna imkân sunmaktadır. Kamerun'a nazaran daha istikrarsız bir ülke olan Nijer'in hassas yapısı, daha büyük risklere işaret etmektedir. Teröristlerin, bu bölgede rahatlıkla barınabilmeleri de mümkündür. Ayrıca Nijer'in yönetim zaafiyeti, sosyo-ekonomik sorunları ve marjinal toplumsal yapısından ötürü iç sorunları bir hayli fazladır.

Nijerya, Nijer ve Kamerun Hükümetleri, terörün yayılmasını önlemek amacıyla sınır güvenliğinin artırılması yönünde müşterek çabalar sarf etmektedirler. Ancak söz konusu çabalar, Boko Haram'ın caydırılması bakımından yetersizdir. Özellikle kuraklığa bağlı olarak bölgede hüküm sürmekte olan gıda sorunundan ötürü Nijer'deki kalabalık bir kitle, Nijerya ile yapılan gıda ticaretine bağımlı durumdadır. Sınırların tümüyle kapatılması, Nijer'deki gıda kıtlığının daha da artması anlamına gelmektedir.

Nijerya ile Nijer arasında işbirliğini geliştirmek amacıyla karşılıklı ziyaretler gerçekleşmekte ve istişarelerde bulunmaktadır. İki ülke arasında 2012 yılının Ekim ayında bir güvenlik ve savunma anlaşması imzalanmıştır.

Nijerya ile Kamerun arasındaki sınırın geçici olarak kapatılması yönündeki karar ise Kamerun ekonomisine kritik bir darbe vurmuştur.

Gümrük hâsılatının büyük oranda azaldığı ülkenin özellikle kuzey kesiminde petrol fiyatlarında ciddi artışlar görülmüştür. Bunun yanı sıra fiyat artışları süt, şeker ve un gibi temel ihtiyaç maddelerine de yansımıştır (Chimtom, 2012). Boko Haram militanları tarafından Kamerun'a yönelik silahlı saldırılar nedeniyle sınırdaki güvenlik güçlerinin sayısı artırılmış ve gerginlik, iki ülke arasındaki ilişkilere de etki etmiştir. 2012 yılının Aralık ayında BM'nin arabuluculuğunda Abuja'da bir araya gelen Nijeryalı ve Kamerunlu temsilciler, sınırlarda işbirliğinin güçlendirilmesi konusunda mutabakata varmışlardır (UN News, 2012). İki ülke arasında ayrıca Ekim 2002 tarihli kara ve deniz sınırı anlaşması da bulunmaktadır. Nijer ve Kamerun gibi Çad ve Benin de Boko Haram teröründen olumsuz etkilenen bölge ülkeleridir.

Nijerya ordusu, yakın dönemde yapmış olduğu bilgilendirme toplantısında, terör örgütünün bombalama eylemlerinde yeni taktikler geliştirdiği açıklanmıştır. Nijerya Savunma Merkezi tarafından yapılan açıklamada, Boko Haram teröristlerinin ağlamak ve bağırarak gibi bir takım taktikler geliştirdiğini ve bombalama eylemlerinden önce halkın dikkatini çekmek ve insanları bir araya toplamak amacıyla böyle bir metoda başvurulduğu belirtilmiştir. İyi niyetli insanların bir araya toplandıklarında, intihar bombacılarının giysilerinin altına gizledikleri bombaları patlattıkları ve böylece daha fazla can kaybının yaşandığı ifade edilmiştir. İntihar bombacılarının, kalabalık yerlerde masum vatandaşların ilgisini çekmek amacıyla para gibi teşvik edici araçları da kullandığı bilgisine yer verilmiş ve bu konuda topluma daha dikkatli olunması yönünde tavsiyede bulunulmuştur (Vanguard, 2015).

Boko Haram'ın bu tür terör eylemlerinde başvurduğu en yaygın yöntemlerden birisi de kullanılan kadın bombacılarıdır. Bu nedenle, topluma, ibadet yerlerinde, pazarlarda ve halka açık eğlence merkezlerinde cinsiyete bakılmaksızın şüpheli kişilere karşı dikkatli olmaları gerektiği yönünde ikazlarda bulunmaktadır. Terör örgütü, söz konusu terör eylemleriyle, korku ve endişeyi, toplumun hafızasında sürekli canlı tutmayı amaçlamaktadır. Ayrıca örgüt çeşitli infaz ve tehdit görüntülerinin yer aldığı videolarla da propaganda yapmaktadır.

Batılı eğitimin yasak olduğu anlamına gelen Boko Haram terörünün en büyük kurbanlarından birisi de eğitimidir. Çatışma sürecinde çok sayıda eğitimcinin terör saldırıları sonucu yaşamını yitirmesi, çocukların

kaçırılmaları ve silah altına alınmaları, okulların tahrip edilmesi ve şiddetin yoğun olduğu yerlerdeki göç dalgası, eğitimi büyük oranda aksatmaktadır. Özellikle Boko Haram'ın oldukça etkin olduğu Borno eyaletinde eğitimin büyük oranda kesintiye uğradığı bildirilmektedir.

2015 yılında UNICEF tarafından yayımlanan bir rapora göre, Boko Haram'ın saldırıları, 1,4 milyon çocuğu yerinden etmiştir (UNICEF, 2015). Ayrıca 1,100'ün üzerinde okulun kullanılamaz hale geldiği, küçük yaşta kız çocuklarının suikast bombacısı olarak kullanıldıkları bildirilmektedir. 14 Nisan 2014 tarihinde, ortaokul çağındaki 276 kız çocuğunun örgüt tarafından kaçırılması, sorunun boyutunu gözler önüne sermiş ve dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır (IRIN, 2015). Terör örgütü ile esir değişimi kapsamında serbest bırakılan ve kaçmayı başaran kız çocuklarının dışında 113'ünün halen terör örgütünün elinde bulunduğu tahmin edilmektedir (Bkz. <http://www.bringbackourgirls.ng>). Son olarak bu yılın Şubat ayında, Boko Haram'ın Yobe eyaletindeki Dapchi topluluğuna yönelik saldırısında 110 kız öğrenci daha kaçırılmıştır (All Africa, 2018). Nijerya Hükümeti de söz konusu sayıyı doğrulamıştır. Söz konusu olaylar, Boko Haram'ın halen bölgede etkin olduğunu ve Nijerya güvenlik güçlerinin vatandaşlarını koruma noktasında zafiyetlerinin bulunduğunu göstermektedir.

Boko Haram ile Müzakere Olanakları

Ateşkes ve müzakere konusu sıklıkla gündeme gelirken, taraflar arasında sağlıklı bir müzakere sürecinin gerçekleştirilebilmesi ya da varılacak uzlaşma üzerinde mutabık kalınması, son derece güç görünmektedir. 2011 yılında Boko Haram sözcüsü, BBC'nin Hausa Haber Servisi'ne yaptığı açıklamada Maiduguri ve Bauchi'de yıkılan camilerin yerine yenilerinin inşa ettirilmesi ve tutuklu üyelerinin serbest bırakılması durumunda silah bırakabileceklerini ifade etmiştir (Pham, 2012, s. 11).

Nijerya'daki araştırma şirketleri tarafından geçmiş yıllarda yapılan araştırmalar, Nijeryalıların önemli bir bölümünün, sorunun çözümü konusunda diyalog yanlısı olduğunu, ülkenin kuzeydoğusunda yaşayan insanların da müzakereleri destekledikleri bildirilirken, sonraki süreçte

dinmeyen şiddet nedeniyle diyalog yanlılarının kayda değer oranda azaldığı ifade edilmektedir.

Karşılıklı tezlere bakıldığında, Boko Haram, kendilerine yönelik güç kullanım tehdidi devam ettiği müddetçe diyalogun mümkün olmayacağını bildirmektedir. Yapılan açıklamalarda, “inançlı birisinin kendisine yönelik haksız bir saldırıya müsaade etmeyeceği” dile getirilmekte ve meşru müdafaa hakkının kullandığı ifade edilmektedir. Boko Haram, Borno ve Gombe Eyalet Valileri’nden tıpkı Bauchi Eyalet Valisi’nin yaptığı gibi resmi bir özür beklediklerini açıklamıştır (Idris, 2011). Boko Haram, ayrıca Nijeryalı bazı siyasetçilerin kamuoyundaki söylemlerinde barış yanlısı olduklarını ifade ettiklerini, ancak bölgeye daha fazla asker sevk ettirmek suretiyle kendilerinden teslim olmalarının istendiğine atıfta bulunarak, söz konusu şartlar altında barışın imkânsız olduğu gerçeğine dikkat çekmiştir. Federal Yönetim ise Boko Haram’ın amacının bir din savaşı çıkartmak olduğunu ve barış konusunda örgütün samimi davranmadığını öne sürmektedir. Federal Yönetimin en önemli kaygısını ise yönetim kanadından örgüte verilen destek oluşturmaktadır. Önceki Başkan Jonathan, konuya ilişkin bir açıklamasında “örgütün destekçilerinin içimizde bulunuyor olması, iç savaştan daha büyük bir tehdit arz ediyor” şeklindeki düşüncesini paylaşmıştır.

Nijeryalı bir insan hakları savunucusu olan Mallam Shehu Sani, Federal Hükümet ile Boko Haram arasında bir müzakere ortamının tesis edilmesi amacıyla 2011 yılının Eylül ayında bir görüşme organize ederek Devlet eski Başkanı Olusegun Obasanjo ile Boko Haram üyelerini Maiduguri’de bir araya getirmiştir. Söz konusu görüşme, Boko Haram’ın taleplerinin doğrudan Federal Hükümet’e iletildiği ilk görüşme olması bakımından önemlidir. (Bu görüşmede Boko Haram mensupları, hapisanelerde bulunan arkadaşlarının koşulsuz serbest bırakılmalarını ve Nijerya askerinin Maiduguri’den çekilmesini talep etmişlerdir.) Fakat her iki tarafın beklentileri arasında büyük farklılıkların bulunması, çözümden hayli uzak bir mesafede olduğunu göstermiştir.

26 Ağustos 2012 tarihinde ise bu kez Başkanlık Sözcüsü tarafından “Boko Haram ile görüşüyoruz” yönünde bir açıklama yapılmıştır. Ülkedeki belirli bir kesim, bu yöndeki çabaların anlamsız olduğu görüşü üzerinde birleşmektedir. Taraflar arasında müzakerelerin başlatıldığına

dair yeni açıklamalar gelirken, artan terör saldırılarına bağlı olarak kamoyunun müzakere ve af konusunda ayrıştığına tanıklık edilmektedir.

Nijerya'daki aktif siyasetçilerin yanı sıra Kuzeyli İhtiyar Forumu ve Nijerya Barolar Birliği'nin oluşturduğu bir kesim, bugüne dek güç seçeneğinin denendiğini ve başarılı olunamadığını, bu kez af seçeneği üzerinde durulması gerektiği görüşü üzerinde birleşmiştir. Hatta Nijerya İslami İlişkiler Yüksek Şurası, Boko Haram mensuplarına af teklifini kabul etmeleri ve Kuzey'de akan kanı durdurmaları yönünde bir çağrıda bulunmuştur. Buna karşın, Evanjelik Kiliseler Birliği ile Nijerya Hıristiyan Birliği'nden oluşan bir diğer kesimin bu yönde bir girişime karşı olduklarını açıklamaları, karşılıklı münakaşaları beraberinde getirmiş hatta kilise birliklerinin, zarar gören kiliseleri için tazminat talep ettikleri görülmüştür. Bahsi geçen süreçte henüz somut bir başarı elde edilememiş olmakla birlikte önceki girişimlere nazaran tarafların doğrudan kapıyı kapatmak istemediklerine de tanıklık edilmektedir. Nitekim yakın dönemde Federal Hükümet, Boko Haram'ın tüm esirlerin serbest bırakılmasına ve teröristlerce düzenlenen vahşet ve düşmanlıkların sona erdirilmesine ilişkin müzakereleri başlatmayı kabul ettiğini açıklamıştır. Ayrıca, ülkenin kuzeydoğusundaki yaşamın normale dönüşünü sağlamak için teröristlerin intihar saldırılarının sona erdirilmesi konusunda görüşmeler yapmaya karar vermiştir (Daniel ve Nwabughio, 2017). Bu kapsamda, Boko Haram'ın beş komutanı, 82 kız çocuğunun serbest bırakılması karşılığında örgüte iade edilmiştir.

Uzmanlar, tüm olumsuzluklara rağmen sorunun çözümü noktasında Federal Yönetimin atacağı adımların belirleyici olacağına vurgu yapmakta ve Abuja'nın yapması gerekenleri aşağıdaki görüşler etrafında toplamaktadırlar:

- Bağımsız, bölgesel, ulusal ve uluslararası liderler belirleyerek barış çağrısında bulunulması, gerginliğin azaltılması ve mağdur kişilerle iletişimin tesis edilmesi;
- İnanç özgürlüğü konusunda güvenceler verileceğinin anayasa vurgulanması ve uygulamaya konulması;
- Her iki tarafın da şiddet kullanımını sonlandırmaları;
- Hapishanelerdeki Muhammed Yusuf taraftarlarının koşulsuz serbest bırakılarak topluma yeniden entegre edilmeleri;

- 2009 olaylarının tarafsızca gözden geçirilmesi ve gerektiği takdirde pişmanlıkların dile getirilmesi;
- Bölge halkının bugüne kadar ki kayıplarının telafi edilmesi ve toplumun rehabilitasyonu;
- Ülkenin kuzeydoğusunda altyapının iyileştirilmesi, tarımın geliştirilmesi ve istihdamın artırılması;
- Bahsi geçen eyaletlerin ve buralarda yaşayan nüfusun izole edilmemesi.

Terörle mücadele konusunda Federal Yönetimi kısıtlayan hususlar ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Boko Haram'ın ülke genelinde siyasallaşması ve bölgedeki güvenlik birimlerinin itibârını yitirmiş olmaları;
- Sürecin sabote edilmeye müsait olması;
- Hukuk sisteminin mevcut ihtiyaçları karşılamaktan uzak olması;
- İstihbarat ağındaki kapasite eksikliği;
- Güvenlik güçlerinin başındaki isimlerin ve ülkeye güvenlik ekipmanı sağlayan dış güçlerin barış sürecini desteklememeleri;
- Eyalet yönetimlerinin, söylemlerinin aksine kalıcı çözüm konusunda yeterli ölçüde çaba göstermemeleri.

Boko Haram'ın geleceğine ilişkin çeşitli senaryolar da masaya yatırılmaktadır. Bunlar arasında iç bölünmelerin neticesinde örgütün dağılması, devlet tarafından ortadan kaldırılması, bir tür evrim geçirerek küçük bir devlet oluşturulması, hükümet tarafından oluşturulacak bir müzakere ortamında örgütün radikal kesiminin yalnızlaştırılması ve yatırılması suretiyle topluma yeniden entegre edilmesi gibi çeşitli seçenekler sıralanmaktadır. Ancak Boko Haram'ın eylemlerinin başarıya ulaşması halinde Nijerya'nın bir nevi Afganistan, Irak ve Somali'ye dönüşebileceği yönündeki uyarılar da dikkat çekmektedir (Ewi, 2012).

Öte yandan, Afrika ve dünya kamuoyunun sorunun çözümü noktasında somut bir inisiyatif almaktan uzak kaldığı görülmektedir. Her ne kadar Boko Haram'ın kız çocuklarını kaçırdığı eylem, uluslararası kamuoyunun, soruna ilgisini kayda değer ölçüde artırırken, bunun yanında ABD, AB, Fransa, İngiltere ve Çin başta olmak üzere çok sayıda ülke, Nijerya Hükümeti'ne desteğini beyan ederken, sağlıklı bir müzakere

ortamının tesis edilmesi noktasında somut bir adım atılmadığı görülmüştür. Nijerya'nın yüksek askeri bütçesi ve Afrika'nın önde gelen silah ithalatçılarının başında yer alması, bu konudaki duyarsızlığın en temel gerekçesidir.

Nijerya'da terörün sonlandırılması ve kalıcı barışın sağlanabilmesi noktalarında kapsamlı ve samimi bir müzakere ortamının tesis edilmesi, büyük bir zorunluluk arz etmektedir. İlk etapta Federal Hükümet, eyalet yönetimleri, terör örgütü ve ilgili ulusal sosyo-ekonomik aktörlerin bir araya gelmeleri, sorunun kapsamlı bir biçimde ele alınması ve müzakereler sonucunda kalıcı barış için rasyonel bir yol haritasının belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Sonraki aşamada, Boko Haram'ın hedefindeki komşu ülkelerin de müzakerelere dahil edilmeleri, yararlı bir adım olacaktır.

Diğer yandan, müzakerelerde, tarafların sorumluluk almaktan kaçınmamaları ve şeffaf olmaları gerekmektedir. Bugüne dek bu konuda tarafların samimi olarak inisiyatif almamış olmaları, çözümün önündeki en büyük engel olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca böylesine hassas bir sürecin Afrika Birliği ve BM başta olmak üzere uluslararası kamuyoyu tarafından da desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Ancak Nijerya'nın bölgedeki konumu, iç dinamikleri ve tarafların konuya yaklaşımları, müzakerelerde kalıcı barışın tesis edilmesinin önünde önemli birer engel teşkil etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

2001–2015 yılları arasında dünyanın en hızlı büyüyen on ekonomisinden birisi olan Nijerya'nın petrol ve gaz rezervleri, ülkeyi hedef pazarlar arasına koymakta ve cazip bir yatırım merkezi haline getirmektedir. Büyümeye ve yatırımlara ilişkin olumlu seyrin önümüzdeki yıllarda da devam edeceği öngörülmektedir. Öte yandan güvenlik konusu ve terör, Nijerya Hükümeti'nin ajandasında önemli bir yer tutmakla birlikte kalkınmanın ve büyümenin önünde büyük bir risk teşkil etmektedir.

Genel anlamda Afrika ülkeleri, küresel terörizmden büyük bir pay almakta ve gün geçtikçe radikal terör örgütlerinin merkezi haline gelmektedirler. Bu kapsamda özellikle Nijerya'nın 2011 yılından

günümüze terörden en çok zarar gören ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir.

Nijerya'nın kuzeyindeki Borno eyaletinde kurulan ve şariat kanunlarına dayalı bir anayasası bulunan Boko Haram terör örgütü, zamanla tüm ülke hatta Batı Afrika bölgesinin bir bölümü için ciddi bir tehdit haline gelmiştir. Her ne kadar bazı kesimler, Boko Haram'ı dini bir motivasyon hareketi olarak görseler de terörü herhangi bir din ya da etnik grupla ilişkilendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Nitekim Boko Haram'ın bombalı terör eylemlerinde kiliselerin yanı sıra camiler de hedef alınmakta, birçok saldırıda farklı dinlere mensup çok sayıda sivilin yaşamını yitirdiği görülmektedir.

Bölgedeki istikrarsızlık, sosyo-ekonomik sorunlar ve silah akışı, terör örgütüne önemli fırsatlar sunmaktadır. Özellikle başkent Abuja'nın ve Nijerya'nın ekonomik merkezi konumundaki Lagos'un terör saldırılarında hedef alınması, yabancı yatırımlara ciddi anlamda ihtiyaç duymakta olan Nijerya ekonomisi için büyük bir risk teşkil etmektedir.

Nijerya'nın yanı sıra Nijer, Kamerun, Benin ve Çad gibi komşu ülkeler de zamanla Boko Haram terör örgütünün hedefi haline gelmişlerdir. Terör saldırıları nedeniyle Nijerya'nın kuzeyinden bu ülkelere artan göç ve zaman zaman durma noktasına gelen sınır ticareti, bahsi geçen ülkeleri olumsuz anlamda etkilemektedir.

Terör örgütü tarafından gerçekleştirilen saldırılar, Boko Haram'ın bu süreçte kapasitesini ve etki alanını genişlettiğine ve dış bağlantılarını geliştirdiğine işaret etmektedir. Terör örgütü, ülkenin kuzeyindeki sosyo-ekonomik sorunlardan da mümkün olduğunca istifade etmektedir. Bunun yanı sıra Nijerya Federal Hükümeti'nin bilhassa Goodluck Jonathan'ın başkanlığı döneminde uygulamış olduğu güvenlik stratejisi, şiddeti artırmış ve ters bir etki yapmıştır. Özellikle "Ortak Görev Gücü" şeklinde adlandırılan güvenlik güçleri tarafından Kuzey Nijerya'da sivilere yönelik şiddet uygulanması ve çok sayıda sivilin ölümünden sorumlu tutulması, aynı süreçte Nijerya emniyeti ve yargısının da başarısız birer sınav vermeleri ve savunma sektöründeki yolsuzluklar, terör örgütünün işini kolaylaştırmış ve terör örgütü tarafından adeta bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

Genel tablo, Afrika'nın lideri olma ve küresel bir aktör olarak tanımlanma gibi hedefleri bulunan Nijerya'nın terörle mücadelede yetersiz kaldığını ve ciddi güvenlik zafiyetlerinin bulunduğunu göstermektedir. Nitekim Küresel Terörizm Endeksi'nde Nijerya'nın Afganistan, Irak ve Suriye gibi devletlerle birlikte en üst basamaklarda gösterilmesi, terörle mücadele konusunda kayda değer bir gelişme olmadığını teyit eden bir göstergedir.

Boko Haram'ın terör eylemleri sonucunda ciddi sayılara ulaşan can kayıplarının yaşanması ve söz konusu eylemlerin, uluslararası kamuoyunda büyük yankılar uyandırması, terör örgütünü morallendirmekte ve ciddi anlamda motive etmektedir.

Öte yandan, Boko Haram'ın özellikle 2011 yılından itibaren Kuzey Nijerya'nın da dışına çıkarak büyük çaplı terör saldırıları gerçekleştirmesi, örgütün, dış bağlantılarını geliştirdiğinin bir göstergesidir. AQIM ve DEAŞ, istihbarat kaynakları tarafından Boko Haram'ın yakın ilişkiler tesis ettiği terör örgütleri arasında gösterilmektedir. Ayrıca Boko Haram militanlarının, Mali ve Somali gibi ülkelerde eğitim almaları, finansal ve silah akışından istifade etmeleri, tehdidin dış boyutlarını oluşturmaktadır.

Bu bakımdan, Nijerya'nın Boko Haram terörüyle etkin ve kararlı bir biçimde mücadele edebilmesi için bölgesel ve uluslararası işbirliğinin, ne denli büyük önem arz ettiği ortadadır. Ancak buna karşın, bugüne dek terörle mücadelede Nijerya'nın BM, Afrika Birliği, ABD ve AB başta olmak üzere uluslararası camiadan yeterli desteği alamadığı açıkça görülmektedir. Özellikle ABD'nin Boko Haram'ı terör örgütü olarak tanımak için 2013 yılına dek beklemesi, 2011 yılında Abuja'daki binası Boko Haram'ın saldırısına uğrayan BM'nin 2014 yılında örgütü yaptırım listesine dahil etmesi, terörle mücadelede işbirliğinin ağır bir biçimde ilerlediğinin birer göstergesidir.

Boko Haram terörüyle mücadele sürecinde ateşkes ve müzakere seçeneği de sıklıkla gündeme gelen konular arasında yer almaktadır. Bu konuda, bugüne dek çeşitli girişimlerde bulunulmasına karşın, henüz somut bir gelişme kaydedilememiştir. Samimi bir müzakere süreci tesis edilmeksizin, Nijerya'da kalıcı bir barışın tesis edilmesi mümkün görünmemektedir. Gerek Nijerya Federal Yönetimi'nin gerekse Boko Haram'ın sorumluluk almaktan kaçınmaları, müzakere sürecinin önündeki

en büyük engeldir. Bilhassa tarafların beklentileri arasında büyük farklılıkların bulunduğuna tanıklık edilmekte ve kalıcı barışın tesisi edilmesi noktasında, söz konusu farklılıkların ele alınması ve ülkedeki ilgili tüm tarafların dahil olacakları sağlıklı bir müzakere ortamının tesis edilmesi gerekmektedir.

Nijerya'da terörün sonlandırılması ve kalıcı barışın sağlanabilmesi noktalarında kapsamlı ve samimi bir müzakere ortamının tesis edilmesi, büyük bir zorunluluk arz etmektedir. İlk etapta Federal Hükümet, eyalet yönetimleri, terör örgütü ve ilgili ulusal sosyo-ekonomik aktörlerin bir araya gelmeleri, sorunun kapsamlı bir biçimde ele alınması ve müzakereler sonucunda kalıcı barış için rasyonel bir yol haritasının belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Sonraki aşamada, Boko Haram'ın hedefindeki komşu ülkelerin de müzakerelere dahil edilmeleri, yararlı bir adım olacaktır.

Sürecin bugünkü noktaya gelmesinde, tarafların sorumluluk almaktan ısrarla kaçınmaları ve sorumluluğun karşı tarafa ait olduğu yönündeki ithamlar üzerinde ısrarcı olunması, sorunun çözümüne somut bir katkı sağlamadığı gibi Nijerya'daki yazılı ve görsel medyada yer alan haberlerin, yoğunluklu olarak şiddet ve terör üzerinde yoğunlaşması, toplum üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır.

Öte yandan, uluslararası kamuoyunun da sorunun çözümüne somut bir katkı sağlamaktan uzak kaldığı gözlemlenmektedir. Nijerya'nın, Afrika'nın önde gelen silah ihracatçılarından birisi olması, bu konuda genel bir fikir vermektedir.

Özetle, Nijerya'daki Federal Hükümetin, daha sorumlu bir yönetim örneği sergilemesi, tutarlı ve kararlı politikalar uygulayabilmesi, ülkenin kuzeyinin yeniden yapılandırılması, yatırımlardan pay alarak istihdamın desteklenmesi ve bölgenin izole edilmemesi, ülkede yerlerinden edilmiş ve mülteci konumuna düşmüş insanların evlerine dönebilmeleri, eğitimin yeniden başlanabilmesi, öncelikli ihtiyaçlar olarak göze çarpmaktadır. Bu konularda somut adımlar atılmaksızın, Nijerya'da kalıcı barışın ve güvenliğin tesisi edilmesi mümkün görünmemektedir.

Tablo 1. Boko Haram Terörünün 10 Yıllık Kronolojisi

2008	Kasım ayında Jos eyaletinin bir kasabasındaki ihtilafli yerel seçimler üzerine Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki çatışmalarda 200'e yakın insanın yaşamını yitirmesi.
2009	Temmuz ayında Boko Haram'ın Maiduguri'de başlattığı şiddet kampanyasının yüzlerce kişinin ölümüne sebebiyet vermesi. Olaylarda örgütün kurucusu M. Yusuf'un gözaltına alınarak öldürülmesi ve operasyonlarda çok sayıda militanın tutuklanması.
2010	Ocak ayında Jos'ta Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki çatışmalarda iki gün içerisinde 149 kişinin yaşamını yitirmesi.
	Mart ayında yine Jos'ta 120'den fazla insanın öldürülmesi.
	Yar Adua'nın 5 Mayıs'ta sağlık sorunları nedeniyle ölmesi. Yardımcısı Goodluck Jonathan'ın vekâleten göreve gelmesi.
	Eylül ayında Boko Haram'ın Bauchi'deki federal cezaevine operasyon yaparak 150'si kendi mensubu olmak üzere 700'den fazla mahkûmu dışarı kaçırmaması.
	Ekim ayında Boko Haram tarafından yapılan açıklamada Maiduguri'de seri katliamlar yapacağını duyurması.
2011	Devlet Başkanlığı görevini vekâleten yürüten Goodluck Jonathan'ın 16 Nisan'daki Başkanlık seçimlerinden zaferle ayrılması.
	26 Ağustos'ta BM'nin Abuja'daki binasına gerçekleştirilen bombalı saldırılarda 9'u BM görevlisi 19 kişi yaşamını yitirmiştir. Boko Haram tarafından yapılan açıklamada saldırıların sorumluluğu üstlenilmiştir.
	1 Ekim'de 51. Bağımsızlık Yıldönümü nedeniyle Abuja'da bulunan Kartal Meydanı'ndaki bombalamalar sonucunda 100'den fazla insan hayatını kaybetmiştir. Mahkemede yargılanan saldırganlar ömür boyu hapis cezasına çarptırılmışlardır.
	Kasım ayında Borno'daki bombalı ve silahlı saldırılarda 130'un üzerinde insan yaşamını yitirmiştir.
	21 Kasım'da Senatör Muhammed Ali Ndume, Boko Haram'a finansal destek sağladığı gerekçesiyle tutuklanmıştır. Yine aynı ay, Boko Haram tarafından yapılan açıklamada Başkan Jonathan ve Senato Başkanı David Mark'ın yeni hedefler olduğu kaydedilmiştir.
	22 Aralık'ta Yobe eyaletinde polisler Boko Haram militanları arasındaki silahlı çatışmalarda 80'den fazla kişi ölmüştür.
	25 Aralık'taki Noel Günü'nde başkent Abuja başta olmak üzere çeşitli eyaletlerdeki kiliselere bombalı saldırıların gerçekleştirilmesi sonucu çok sayıda can kaybı yaşanmıştır.
	31 Aralık'ta Borno, Yobe, Plato ve Nijer eyaletlerinde olağanüstü hal ilan edilmiştir.
	Kano eyaletine yönelik saldırılarda iki gün içerisinde 180'den fazla insan hayatını kaybetmiştir.
2012	27 Ocak'ta 19 Kuzey eyaletinin Valisi, Devlet Başkan Yardımcısı Namadi Sambo ile gerçekleştirdikleri görüşmelerin ardından Boko Haram ile mücadele kararı almışlardır.
	1 Şubat tarihinden itibaren Boko Haram mensubu olduğu iddia edilen kişilere karşı geniş kapsamlı bir tutuklama dalgası görülmeye başlanmıştır.

	Şubat ayının son haftasında Boko Haram tarafından Kano'daki bir camiye ve Jos'taki bir kiliseye saldırılar düzenlenmiştir.
	Mart ayında biri İngiliz, diğeri İtalyan iki rehinenin öldürülmesinden sorumlu tutulan Boko Haram, söz konusu olayla herhangi bir bağlantısının bulunmadığını açıklamıştır.
	Yine Mart ayında iki kıdemli din adamının aracılıklarıyla dolaylı olarak gerçekleştirilen Federal Hükümet – Boko Haram müzakerelerinden olumlu bir sonuç alınmamıştır.
	Nisan ayında Kaduna'da gerçekleştirilen bombalı saldırılarda çok sayıda Hristiyan ve Müslüman vatandaşın yaşamlarını yitirmeleri ve yaralanmaları üzerine taraflar, dayanışma mesajı yayınlamışlardır.
	19 Haziran'da bir açıklama yapan Nijerya Hristiyanlar Birliği, Federal Hükümetin şövalye tarzı yaklaşımının sorunları çözemediğini bildirmiştir. Ağustos ayındaki bir diğer açıklamada ise Başkan Jonathan'ın terörle mücadelede başarısız olduğu belirtilmiş ve istifaya davet edilmiştir.
	18 Eylül'de Ortak Görev Gücü tarafından yapılan açıklamada Boko Haram'ın Kano'daki komuta merkezinin ele geçirildiği duyurulmuştur.
2013	17 Şubat'ta Silahlı Kuvvetler tarafından yapılan açıklamada terör ve çocuk kaçırmaya yönelik eylemlerine karşı Özel Görev Gücü adı altında bir birim oluşturulacağı bildirilmiştir.
	20 Şubat'ta Nijerya Senatosu, terörizm yasası adı altında teröristlere ve kendilerine destek sağlayanlara idam cezasının uygulanması konusunu ele almıştır.
	7 Mart'ta Jonathan, ilk kez Borno ve Yobe eyaletlerini ziyaret etti.
	15 Mart'ta Britanya, İtalya ve Yunanistan, yayınlamış oldukları bildiriyle yedi vatandaşlarının öldürülmesini kınadılar.
	18 Mart'ta Kano'daki otobüs terminalinin bombalanması sonucu çok sayıda insan yaşamını yitirdi.
	27 Mart'ta Nijerya Göçmenlik Bürosu, Boko Haram mensubu olabilecekleri yönünde bir intiba edindiğini gerekçe göstererek Lagos'taki 57 kişiyi sınır dışı etti.
	4 Nisan Ulusal Görev Gücü bünyesinde bir Af Komitesi'nin oluşturulması kararlaştırıldı.
	12 Nisan'da Evanjelist Kiliseler Birliği, 60. Genel Kurul Toplantısı'nda Boko Haram'a af önerisine karşı olduklarını ve saldırılarda zarar gören kiliseleri için hükümetten tazminat talep ettiklerini duyurdu.
	19 Nisan'da Borno eyaletine bağlı Baga isimli kasabadaki çatışmalar sırasında çoğunluğu sivil olmak üzere 185 kişinin hayatını kaybettiği açıklandı. Gelişmeler üzerine Başkan Jonathan, Namibya ziyaretini yarıda kesti.
	8 Mayıs'ta Nijerya İslami İlişkiler Yüksek Şurası tarafından Boko Haram'a yapılan çağrıda af önerisini kabul etmeleri ve şiddeti sonlandırmaları istendi.
	14 Mayıs'ta artan terör faaliyetleri gerekçe gösterilerek Borno, Yobe ve Adamawa isimli eyaletlerde OHAL ilan edildiği duyuruldu.
	15 Mayıs'ta 3000'in üzerinde asker ve terörle mücadele ekibi üyesinin katılımlarıyla karadan ve havadan Boko Haram kamplarına operasyon gerçekleştirildi. Bu süreçte çok sayıda sivil yerleşimci, bölgeyi terk etti.

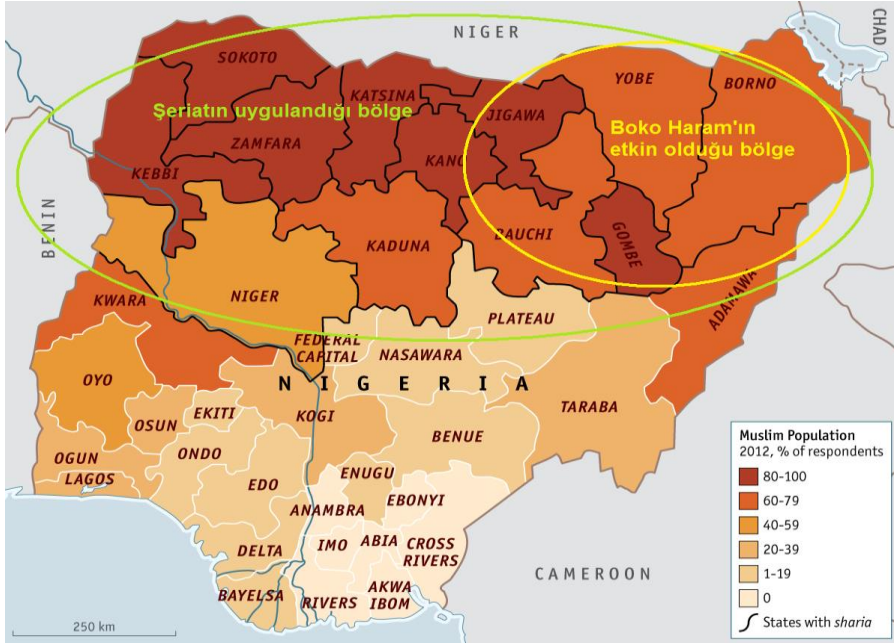
Boko Haram Terör Örgütünün Bölgedeki Etkisi ve Örgütle Müzakere Olanakları

	<p>4 Haziran'da ABD Dışişleri Bakanlığı'nca yayınlanan bildirmede Boko Haram liderinin de aralarında yer aldığı üst kademedeki Batı Afrikalı teröristler için kendilerine sağlanacak bilgi karşılığında ödül verileceği bilgisine yer verildi.</p> <p>9 Temmuz'da Af Komitesi Başkanı, Boko Haram'ın üst düzey isimleri ile bir ateşkes imzalandığını açıkladı. Ancak açıklama sonraki günlerde terör örgütü tarafından yalanlandı.</p>		
2014	<p>14 Şubat'ta Boko Haram, Borno eyaletindeki bir köprüyü bombaladı.</p> <p>16 Nisan'da Nijerya'nın kuzeyindeki bir okula yönelik bir terör saldırısında 200'den fazla öğrenci kaçırıldı.</p> <p>5 Mayıs tarihinde Borno'daki terör saldırılarında 300'ü aşkın insan yaşamını yitirdi.</p> <p>23 Mayıs'ta BM Güvenlik Konseyi, Boko Haram'ı yaptırım listesine dahil etti.</p> <p>26 Haziran'da Abuja'daki bir alışveriş merkezine yönelik saldırıda 21 sivil yaşamını yitirdi.</p> <p>29 Haziran'da beş kilisenin hedef alındığı saldırılarda çok sayıda insan hayatını kaybetti.</p> <p>10 Kasım'da Yobe eyaletindeki bir okulu hedef alan bombalı terör saldırısında 48 öğrenci yaşamını yitirirken, 78 öğrenci yaralandı.</p> <p>22 Aralık'ta Gombe ve Bauchi bölgelerini hedef alan terör saldırılarında 30 kişi hayatını kaybetti.</p>		
	2015	<p>11 Ocak'ta çocuk suikast bombacısı, Borno'daki bir marketi hedef aldığı saldırıda 19 kişiyi öldürdü.</p> <p>6 Şubat'ta Boko Haram, komşu ülke Nijer'deki askeri bir üsse saldırdı.</p> <p>25 Şubat'ta ülkenin kuzeyindeki iki otobüs terminaline yönelik terör saldırısında 24 kişi yaşamını yitirdi.</p> <p>10 Mart'ta Boko Haram mensubu dört kadının, aralarında bir caminin de bulunduğu ve farklı mekanları hedef aldığı saldırılarda 34 insan yaşamını yitirdi.</p> <p>15 Haziran'da Boko Haram militanları tarafından Nijerya, Çad ve Kamerun'a yönelik eş zamanlı terör saldırıları gerçekleştirildi.</p> <p>11 Temmuz'da Boko Haram ve DAEŞ tarafından esir tutulan bir Nijerya askerine silah doğrultulan görüntülerin de yer aldığı bir video görüntüsü paylaşıldı.</p> <p>9 Kasım'da Nijerya ordusu, en çok aranan 100 Boko Haram mensubunun listesini yayımladı.</p> <p>19 Kasım'da Boko Haram'ın Borno eyaletindeki terör saldırılarının ardından 157 askerin kaybolduğu açıklandı ancak söz konusu gelişme, ordu tarafından teyit edilmedi.</p> <p>21 Aralık'ta Nijerya ordusu, Borno eyaletindeki Boko Haram kamplarına yönelik hava saldırılarında çok sayıda kampın imha edildiğini duyurdu.</p>	
		2016	<p>1 Şubat'ta Kaduna eyaletindeki terör saldırılarında 65 kişinin yaşamını yitirdiği açıklandı.</p> <p>2 Şubat'ta Maiduguri'deki çatışmalarda 100'den fazla Boko Haram mensubunun etkisiz hale getirildiği duyuruldu.</p> <p>13 Şubat'ta Borno eyaletindeki bir camide ibadet eden insanlara yönelik saldırıda 30 kişi yaşamını yitirdi.</p>

	15 Şubat'ta Somali Devlet Başkanı Hassan Sheikh Mohamud, Boko Haram militanlarının ülkesinde eğitim aldıklarını açıkladı.
	5 Haziran'da sınır bölgesinde Nijer ve Nijerya askerlerinin hedef alındığı saldırılarda 30'u Nijerli, 2'si Nijeryalı olmak üzere toplam 32 asker hayatını kaybetti.
	30 Haziran'da Kuzey Kamerun'u hedef alan Boko Haram mensuplarının saldırısı sonucunda 11 kişi yaşamını yitirdi.
2017	7 Ocak'ta Yobe eyaletindeki askeri üsün hedef alındığı saldırılarda 5 asker yaşamını yitirdi.
	25 Mart'ta Gwazo bölgesinde militanlar, 22 kızı kaçırdı.
	18 Mayıs'ta üç kadın bombacı, Maiduguri Üniversitesi'ni hedef aldı.
	8 Haziran'da Maiduguri'deki üç terör saldırısında 13 insan yaşamını yitirirken, 24 kişi yaralandı.
	19 Haziran'da Kofa köyünün hedef alındığı saldırılarda, 17 kişi yaşamını yitirdi, 11 kişi yaralandı.
	4 Ağustos'ta Maiduguri'deki bir hastaneye yönelik bombalı saldırıda 3 kişi yaşamını yitirdi.
	5 Ağustos'ta Çad Gölü'nde gerçekleşen iki ayrı saldırıda 31 balıkçı hayatını kaybetti.
	15 Ağustos'ta Konguga bölgesindeki bir marketi hedef alan bombalı terör saldırısında 16 kişi yaşamını yitirirken, 80 kişi yaralandı.
2018	13 Ocak'ta Nijerya Hükümeti, terör örgütü tarafından daha önce kaçırılan kız çocuklarından 21'inin serbest bırakıldığını duyurdu.
	17 Şubat'ta Borno eyaletinde bir marketi hedef alan bombalı saldırılarda 22 kişi yaşamını yitirirken, 28 kişi yaralandı.
	19 Şubat'ta Boko Haram, Yobe eyaletindeki bir okulu hedef aldığı saldırılarda çok sayıda kız öğrenci ve öğretmeni kaçırdı.
	19 Mart'ta Hükümet, Boko Haramla ateşkes görüşmelerini doğruladı.

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

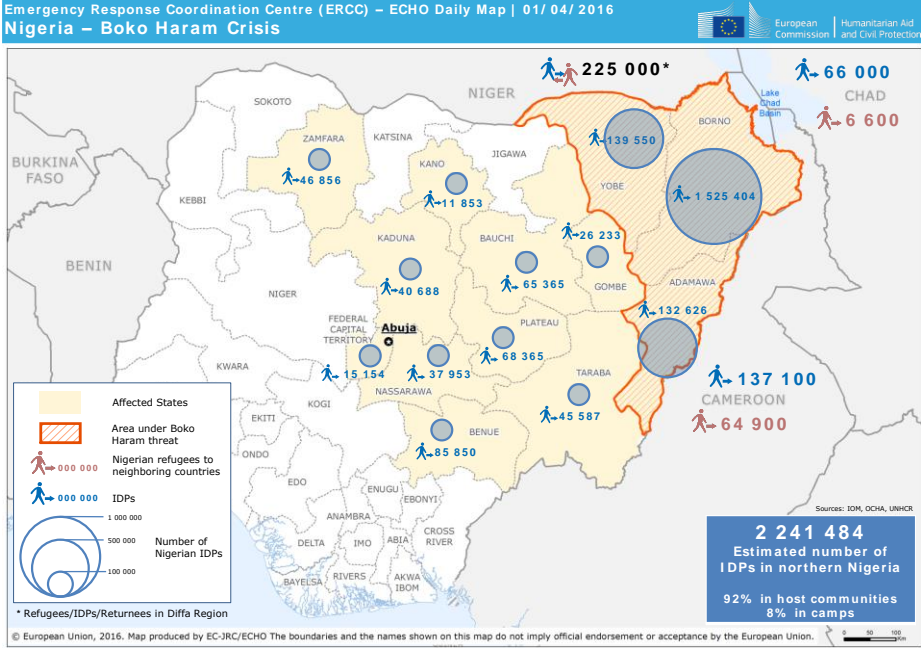

Harita 1. Boko Haram Terör Örgütünün Nijerya'da Etkili Olduğu Bölgeler

Kaynak: <https://scientificrevolutionlightnings.wordpress.com/tag/boko-haram/> (Erişim: 13.06.2018)

Açıklama:

- Nijerya'nın kuzeydoğusunda konumlanan Borno Eyaleti'nde etkin olan Boko Haram, nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Nijerya'nın kuzeyinde bulunan on iki eyalette şeriat kanunlarının uygulanmasını talep etmektedir.
- Boko Haram Nijer, Kamerun, Benin ve Çad gibi komşu ülkeler açısından da sorun teşkil etmekte olup, Nijerya'nın kuzeyindeki terör saldırıları ve Nijerya ordusunun, Boko Haram terör örgütüne yönelik askeri operasyonları nedeniyle çok sayıda yerleşimci, komşu ülkelere Çad, Nijer ve Kamerun'a sığınmak zorunda kalmıştır.

Harita 2. Boko Haram Terörünün Göç Açısından Etkisi

Kaynak: Nigeria – Boko Haram Crisis – ECHO Daily Map, <https://reliefweb.int/map/nigeria/nigeria-boko-haram-crisis-echo-daily-map-01042016> (Erişim: 13.06.2018).

Açıklama:

UNHCR verilerine göre Boko Haram teröründen dolayı:

- Yaklaşık olarak 2.241.000 kişi ülke içerisinde yerinden edilmiştir (*Internally Displaced People-IDP*). Bunların %8'i kamplarda barınmakta, geri kalanı farklı yerleşim yerlerinde yaşamlarını sürmektedir.
- Yaklaşık olarak 225.000 kişi Nijer'e, 6.600 kişi Chad'a ve 65.000 kişi de Cameroun'a göç etmiş durumdadır.

EXTENDED ABSTRACT

The Impact of the Terrorist Organization Boko Haram in the Region and the Possibility of Negotiating with the Terrorist Organization

*

Yusuf Furkan Şen - Hasan Çiçek

Police Academy

Nigeria's oil and gas reserves, which is one of the ten fastest growing economies in the world between 2001 and 2015, makes the country one of the target markets and makes it an attractive investment destination. The positive outlook for growth and investment is foreseen to continue in the coming years. On the other hand, the security and terror constitute a major risk to the development and growth, and they have an important place on the agenda of the Nigerian government.

In general, African countries have a large share of global terrorism and they become the center of radical terrorist organizations. In this context, it is observed that Nigeria has been among the most affected countries by terrorism since 2011.

The Boko Haram terrorist organization, established in the Borno state in Northern Nigeria, based on Sharia law, has become a serious threat to the entire country, even part of the West African region. Although some sections see Boko Haram as a religious motivation, it is not the right approach to associate terrorism with any religion or ethnic group. As a matter of fact, Boko Haram's terrorist activities targets churches and mosques, and it is seen that many civilians who belong to different religions lost their lives.

The instability in the region, socio-economic issues and the flow of weapons provides some opportunities for the terrorist organization. Particularly targeting the terrorist attacks of the capital city of Abuja and Lagos, the economic center of Nigeria, poses a great risk for the Nigerian economy, which needs foreign investment.

In addition to Nigeria, neighboring countries such as Niger, Cameroon, Benin and Chad have also become targets of the Boko Haram terrorist organization. Increased migration to these countries from the North of Nigeria due to terrorist attacks and the interrupted border trade negatively affects the mentioned countries.

Attacks by the terrorist organization indicate that Boko Haram has expanded its capacity and influence in this process and has developed external links. The terrorist organization also takes advantage of socio-economic issues in the north of the country as much as possible. Moreover, the security strategy that the Nigerian Federal Government, especially during Goodluck Jonathan's presidency, increased violence and had an adverse effect. In particular, the use of violence against civilians in the North of Nigeria by the security forces, commonly called "The Security Task Force", and the blame for the deaths of a large number of civilians, the failed Nigerian safety and judiciary and the corruption in the defense sector have facilitated the activities of terrorist organization, as a propaganda tool.

The general picture shows that Nigeria, with its goals of being the leader of Africa and being defined as a global actor, is inadequate in the fight against terrorism and has serious security weaknesses. As a matter of fact, in the Global Terrorism Index, the demonstration of Nigeria at the highest levels together with states such as Afghanistan, Iraq and Syria is a demonstration that there is no significant improvement in the fight against terrorism.

Boko Haram's terrorist acts have serious loss of lives and serious acts of terror, as well as the actions of the international public, motivates the terrorist organization.

On the other hand, Boko Haram's terrorist attacks, especially in the North of Nigeria since 2011, are indicators that the organization has developed its external links. AQIM and ISIS are among the terrorist organizations that Boko Haram has established close relations by the intelligence sources. In addition, the Boko Haram militants have to take training in Mali and Somalia, and to benefit of financial and arm flow, creating external dimensions of the threat.

From this point of view, it is obvious that regional and international cooperation is of great importance for Nigeria to be able to struggle effectively and decisively with Boko Haram terrorism. However, it is clear that Nigeria has not received sufficient support from the international community, especially the UN, the African Union, the USA and the EU. In particular, the USA has awaited until 2013 to recognize the Boko Haram as a terrorist organization and the UN included the terrorist organization on the sanctions list in 2014. These are indicators that the cooperation in the fight against terrorism is progressing heavily.

Ceasefire and negotiation options are also among the topics that are often on the agenda. In this regard, although there have been various initiatives to date, no concrete progress has yet been made. It is not possible to establish a lasting peace in Nigeria without a clear negotiation process. Both the Federal Government of Nigeria and Boko Haram avoid responsibility, and this is the biggest obstacle in the negotiation process. Particularly there is a great difference between the expectations of the parties and the establishment of permanent peace requires the consideration of such differences and the establishment of a healthy negotiating environment to include all concerned parties in the country.

In Nigeria, a comprehensive and sincere negotiating environment must be established in order to end terrorism and ensure lasting peace. At the first step, the Federal Government, state governments, terrorist organization and related national socio-economic actors should come together, address the issue in a comprehensive way, and negotiate a rational road map for permanent peace. In the next stage, it will be a useful step for neighboring countries to be included in the negotiations.

On the way to the present point, the accusations that the parties avoid responsibility and that the responsibility belongs to the other party does not provide a concrete contribution to the settlement of the problem and the intense concentration of violence and terrorism in Nigerian written and visual media has negative effects on the society.

On the other hand, it is observed that the international public has not been able to make a concrete contribution to the solution of the problem. The fact that Nigeria is one of Africa's leading arm importers gives a general idea on this issue.

In conclusion, the Federal Government of Nigeria should display a more responsible administration, implement consistent and stable policies, restructure the northern part of the country, support employment through investments, promote refugees to return to their homes, reinstitute education. It is not possible to establish permanent peace and security in Nigeria without taking concrete steps in these matters.

Kaynakça/References

- Abayomi, A., Muhammad, A., El-Kurebe A. & Nnabugwu, F. (2012, 9 Nisan). "Educating 9.5m almajirai: how far can FG go?", *Vanguard*, 15.05.2018 tarihinde <http://www.vanguardngr.com/2012/04/educating-9-5m-almajirai-how-far-can-fg-go/> adresinden erişildi.
- Abdallah, N. (2011, 23 Kasım). "How Boko Haram began by borno PDP", *All Africa*, 05.05.2018 tarihinde <http://allafrica.com/stories/201111230292.html> adresinden erişildi.
- Adetoun, B. A. (2005). "The role and function of research in a divided society: A case study of the Niger-Delta region of Nigeria", Elisabeth Porter, Gillian Robinson, Marie Smyth, Albrecht Schnabel and Eghosa Osaghae (Ed.), *Researching Conflict in Africa: Insights and Experiences* içinde (ss. 47-55), Hong Kong: United Nations University Press.
- All Africa. (2018, 25 Şubat). "Nigerian Govt confirms that 110 Dapchi girls are missing", 24.05.2018 tarihinde <http://allafrica.com/view/group/main/main/id/00059120.html> adresinden erişildi.
- Amnesty International. (2012, 1 Kasım). "Trapped in the cycle of violence", *Amnesty International Limited*, London, 19.05.2018 tarihinde <https://www.amnesty.org/en/documents/AFR44/043/2012/en/> adresinden erişildi.
- Amnesty International. (2011, 18 Eylül). "Welcome to hell fire", *Amnesty International Limited*, London, 19.05.2018 tarihinde <https://www.amnesty.org/en/documents/afr44/011/2014/en/> adresinden erişildi.

- Anyadike, O. (2011, 24 Kasım). "What will follow Boko Haram?", *IRIN News*, 16.05.2018 tarihinde <http://www.irinnews.org/analysis/2011/11/24/what-will-follow-boko-haram> adresinden erişildi.
- Audu, O. (2013, 23 Nisan). "Only six civilians were killed in Baga, Nigerian Military says", *Premium Times*, 29.05.2018 tarihinde <https://www.premiumtimesng.com/news/130984-only-six-civilians-were-killed-in-baga-nigerian-military-says.html> adresinden erişildi.
- Ayansina, C. (2015, 27 Şubat). "ISIS to radicalise Nigerian youths schooling abroad, FG raises alarm", *Vanguard*, 23.05.2018 tarihinde <https://www.vanguardngr.com/2015/02/isis-to-radicalise-nigerian-youths-schooling-abroad-fg-raises-alarm/> adresinden erişildi.
- BBC. (2011, 22 Kasım). "Nigeria senator Ali Ndume linked to Boko Haram", 03.06.2018 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-africa-15829203> adresinden erişildi.
- BBC. (2012, 26 Nisan). "Nigeria's this day newspaper hit by Abuja and Kaduna blasts", 16.06.2018 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-africa-17856362> adresinden erişildi.
- Campbell, J. & Harwood, A. (2013, 11 Ocak). "Boko Haram and Nigeria's pervasive violence", *ISN Security Network*, 26.05.2018 tarihinde <http://isnblog.ethz.ch/isn-security-watch/boko-haram-and-nigerias-pervasive-violence> adresinden erişildi.
- Campbell, J. (2012, 15 Kasım). "Nigeria security tracker", *Council on Foreign Relations*, 28.05.2018 tarihinde <https://www.cfr.org/nigeria/nigeria-security-tracker/p29483> adresinden erişildi.
- Chimtom, N. K. (2012, 7 Şubat). "Cameroon's economy suffers as Boko Haram infiltrates country", *Inter Press Service (IPS) News Agency*, 24.05.2018 tarihinde <http://www.ipsnews.net/2012/02/cameroon-s-economy-suffers-as-boko-haram-infiltrates-country/> adresinden erişildi.
- Daniel, S., Nwabughio, L., Elebeke, E. & Marama, N. (2017, 9 Mayıs). "FG in talks with B-Haram to end suicide bombings", *Vanguard*, 02.06.2018 tarihinde <https://www.vanguardngr.com/2017/05/fg-talks-b-haram-end-suicide-bombings/> adresinden erişildi.

- Ewi, A. M. (2012, 11 Ocak). "The fuel subsidy crisis and its implications for the fight against Boko Haram in Nigeria", *Institute for Security Studies*, 14.06.2018 tarihinde <https://issafrica.org/acpst/news/the-fuel-subsidy-crisis-and-its-implications-for-the-fight-against-boko-haram-in-nigeria> adresinden erişildi.
- Fisher, J. (2011, 11 Kasım). "Why can't Nigeria defeat Boko Haram?", *BBC News*, 10.05.2018 tarihinde <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-15690981> adresinden erişildi.
- Francis, D. (2011, 22 Eylül). "Is Nigeria's Boko Haram group really tied to Al-Qaeda?", *International Reporting Project*, 03.05.2018 tarihinde <https://internationalreportingproject.org/stories/view/is-nigerias-boko-haram-group-really-tied-to-al-qaeda> adresinden erişildi.
- Gorman, G. (2009, 31 Temmuz). "Nigerian Taliban leader killed in custody", *FDD's Long War Journal*, 01.06.2018 tarihinde https://www.longwarjournal.org/archives/2009/07/nigerian_taliban_lea.php adresinden erişildi.
- Habeeb, W. M. (2007). *Civil wars in Africa*. New Jersey: Mason Crest Publishers.
- Human Rights Watch. (2013, 30 Nisan). "Satellite-based damage assessment for Town of Baga, Borno State, Nigeria", 25.05.2018 tarihinde http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/HRW-Baga_Damages_v1-2.pdf adresinden erişildi.
- Ibeh, N. (2013, 2 Mayıs). "U.S. express concern over Baga killings", *Premium Times*, 20.05.2018 tarihinde <http://premiumtimesng.com/news/132435-u-s-expresses-concern-over-baga-killings.html> adresinden erişildi.
- Institute for Economics and Peace. (2017, Kasım). "Global terrorism index 2017", 20.05.2018 tarihinde <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf> adresinden erişildi.
- IRIN News. (2013, 14 Mayıs). "Boko Haram attacks hit school attendance in Borno State", 16.05.2018 tarihinde <http://www.irinnews.org/news/2013/05/14> adresinden erişildi.
- IRIN News. (2015, 7 Aralık). "Is education Boko Haram's biggest victim?", 27.05.2018 tarihinde <http://www.irinnews.org/analysis/2015-12/07-0> adresinden erişildi.

- İbrahim, Y. & Bashir, M. (2013, 28 Nisan). "Baga massacre-I counted 228 graves, 4,000 destroyed houses-senator", *All Africa*, 20.05.2018 tarihinde <http://allafrica.com/stories/201304280027.html> adresinden erişildi.
- Idris, H. (2011, 24 Haziran). "Boko Haram gives conditions for dialogue", *Nairaland Forum*, 17.05.2018 tarihinde <http://www.nairaland.com/700237/boko-haram-gives-conditions-dialogue> adresinden erişildi.
- Muanya, C. (2013, 16 Mayıs). "Nigeria's satellites capture Baga events", *The Guardian*, 20.05.2018 tarihinde <https://issuu.com/theguardian-gr/docs/may20130516> adresinden erişildi.
- Musa, N. (2016, 16 Şubat). "Al Shabaab trains B'Haram fighters, says Somalia's president", *The Guardian*, 22.05.2018 tarihinde <https://guardian.ng/news/al-shabaab-trains-bharam-fighters-says-somalia-president/> adresinden erişildi.
- National Intelligence Council. (2005, Mart). "Mapping Sub-Saharan Africa's Future", 24.05.2018 tarihinde http://us-cdn.creamermedia.co.za/assets/articles/attachments/01858_africa_future.pdf adresinden erişildi.
- Nnochiri, I. & Mic-Braimoh, I. (2017, 4 Temmuz). "Alleged Boko Haram sponsorship: Court acquits Ndume, quashes charges", *Vanguard*, 03.06.2018 tarihinde <https://www.vanguardngr.com/2017/07/alleged-boko-haram-sponsorship-court-acquits-ndume-quashes-charges/> adresinden erişildi.
- Nossiter, A. (2009, 30 Temmuz). "Nigeria confirms death of Islamic sect's leader", *New York Times*, 01.06.2018 tarihinde <https://www.nytimes.com/2009/07/31/world/africa/31nigeria.html> adresinden erişildi.
- Olufemi, J. (2015, 18 Haziran). "Nigeria spends N4.62 trillion on national security in 5 years, yet widespread insecurity remains", *Premium Times*, 25.05.2018 tarihinde <https://www.premiumtimesng.com/news/headlines/185285-nigeria-spends-n4-62-trillion-on-national-security-in-5-years-yet-widespread-insecurity-remains.html> adresinden erişildi.

- Owede, F. (2016, 26 Temmuz). "Exclusive: Presidential panel establishes Boko Haram ties with Al-Qaeda", *Premium Times*, 23.05.2018 tarihinde <https://www.premiumtimesng.com/news/headlines/207550-exclusive-presidential-panel-establishes-boko-haram-ties-with-al-qaeda.html> adresinden erişildi.
- Pham, J. P. (2012). "Boko Haram's evolving threat", *Africa Center for Strategic Studies, Africa Security Brief*, April.
- Porter, E., Robinson, G., Smyth, M., Schnabel, A. & Osaghae, E. (2005). *Researching conflict in Africa: Insights and experiences*, Hong Kong: United Nations University Press.
- Premium Times. (2012, 22 Şubat). "Jonathan, Cameron pledge joint efforts against terrorism", 21.05.2018 tarihinde https://www.premiumtimesng.com/foreign/3907-jonathan_cameron_pledge_joint_efforts_against_terrorism.html adresinden erişildi.
- Raghavan, S. (2012, 31 Aralık). "In Nigeria, trapped between Islamist radicals and security forces", *Washington Post*, 21.05.2018 tarihinde https://www.washingtonpost.com/world/africa/in-nigeria-trapped-between-islamist-radicals-and-security-forces/2012/12/30/4b20b4de-507c-11e2-835b-02f92c0daa43_story.html?utm_term=.dba62edc73a6 adresinden erişildi.
- Security Council. (2012, 26 Ocak). "Spiking arms proliferation, organized crime, terrorism part of fallout from Libyan crises afflicting sahel security council told" 25.05.2018 tarihinde <http://www.un.org/press/en/2012/sc10533.doc.htm> adresinden erişildi.
- Senator, I. (2012, 11 Nisan). "Obada: looted Libyan weapons now in Nigeria", *All Africa*, 25.05.2018 tarihinde <http://allafrica.com/stories/201204110266.html> adresinden erişildi.
- Stein, C. (2015, 11 Mart). Nigeria's president: Boko Haram trained with Islamic State", 27.05.2018 tarihinde <https://www.voanews.com/a/nigerias-president-says-boko-haram-trained-with-islamic-state/2676217.html> adresinden erişildi.
- The National Human Rights Commission. (2013). "Baga incident and the situation in North-East Nigeria", *An Interim Assessment and Report*, Haziran, 30.05.2018 tarihinde <https://www.premiumtimesng.com/wp-content/files/2013/07/NHRC-Baga-Report.pdf> adresinden erişildi.

- Ujah, E. (2012, 21 Ekim). "High-profile Boko Haram member arrested in Ali Modu Shariff's house-zanna", *Vanguard*, 30.05.2018 tarihinde <https://www.vanguardngr.com/2012/10/high-profile-boko-haram-member-arrested-in-ali-modu-sheriffs-house-zanna/> adresinden erişildi.
- UN News. (2012, 14 Aralık). "Cameroon and Nigeria agree to expedite boundary demarcation process", 03.06.2018 tarihinde <https://news.un.org/en/story/2012/12/428422-un-backed-meeting-cameroon-and-nigeria-agree-expedite-boundary-demarcation> adresinden erişildi.
- UN News. (2017, 19 Eylül). "International solidarity key to address global challenges, urges Nigerian President Buhari", 04.06.2018 tarihinde <https://news.un.org/en/story/2017/09/565252-international-solidarity-key-address-global-challenges-urges-nigerian-president> adresinden erişildi.
- UNHCR. (2018). "Nigeria emergency", 25.03.2018 tarihinde <http://www.unhcr.org/nigeria-emergency.html> adresinden erişildi.
- United Nations Security Council. (2018). "Sanctions list materials", 13.06.2018 tarihinde https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1267/aq_sanctions_list adresinden erişildi.
- UNICEF. (2015, 18 Eylül). "Over 1.4 million children forced to flee conflict in Nigeria and region", 27.05.2018 tarihinde https://www.unicef.org/media/media_85551.html adresinden erişildi.
- Vanguard. (2012a, 8 Ocak). "Boko Haram violence worse than civil war-Jonathan", 16.06.2018 tarihinde <https://www.vanguardngr.com/2012/01/boko-haram-violence-worse-than-civil-war-jonathan/> adresinden erişildi.
- Vanguard. (2012b, 10 Ocak). "Nigeria heading for civil war-Soyinka", 16.06.2018 tarihinde <http://www.thisdaylive.com/articles/soyinka-nigeria-heads-for-civil-war/106884/> adresinden erişildi.
- Vanguard. (2015, 21 Aralık). "Army exposes Boko Haram's new bombing tactics", 06.06.2018 tarihinde <https://www.vanguardngr.com/2015/12/army-exposes-boko-harams-new-bombing-tactics/> adresinden erişildi.

- Viotti, R. P. & Kauppi, V. M. (2001). *International relations and world politics: Security, economy, identity*, 2nd Edition, New Jersey: Prentice Hall.
- Walker, A. (2012). "What is Boko Haram?", *Special Report 308*, Haziran, Washington D.C.: United States Institute of Peace.
- Yengwong–Fai, U. (2012, 28 Mayıs). "Border porosity and Boko Haram as a regional threat", *Institute for Security Studies*, 07.06.2018 tarihinde <https://issafrica.org/iss-today/border-porosity-and-boko-haram-as-a-regional-threat> adresinden erişildi.
- Zounmenou, D. & Arthur, C. (2011, 16 Kasım). "Nigeria seeking an effective response to Boko Haram", *Institute for Security Studies*, 02.05.2018 tarihinde <https://issafrica.org/iss-today/nigeria-seeking-an-effective-response-to-boko-haram> adresinden erişildi.

Web Sayfaları

- <http://allafrica.com/>
- <http://news.ecowas.int/presseshow.php?nb=104&lang=en&annee=2011>
- http://uscdn.creamermedia.co.za/assets/articles/attachments/01858_africa_future.pdf
- <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>
- <http://www.aljazeera.com/news/africa/2010/02/2010298114949112.html>
- <http://www.bringbackourgirls.ng/>
- http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/HRW_Baga_Damages_v1-2.pdf
- <http://www.ipsnews.net>
- <http://www.irinnews.org>
- <http://www.mfa.gov.tr/sorular.tr.mfa>
- <http://www.nairaland.com>
- <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>
- <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=43779&Cr=cameroon&Cr1=nigeria>
- [http://www.unhcr.org/nigeria-emergency.html%20\(](http://www.unhcr.org/nigeria-emergency.html%20)
- <http://www.vanguardngr.com>
- <https://edition.cnn.com/>
- <https://isnblog.ethz.ch/>
- <https://issafrica.org>

<https://issuu.com/theguardian-ngr/docs/may20130516>

<https://www.amnesty.org/en/documents/AFR44/043/2012/en/>

<https://www.premiumtimesng.com>

https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1267/aq_sanctions_list

https://www.unicef.org/media/media_85551.html

https://www.washingtonpost.com/world/africa/in-nigeria-trapped-between-islamist-radicals-and-security-forces/2012/12/30/4b20b-4de-507c-11e2-835b-02f92c0daa43_story.html?utm_term=.df6d25072966

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Şen, Y. F. ve Çiçek, H. (2018). Boko Haram terör örgütünün bölgedeki etkisi ve örgütle müzakere olanakları. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (15), 2093-2145. DOI: 10.26466/opus.437155